

**SON DÖNEM OSMANLI ŞAİRLERİNDEN HÜSEYİN HÜSNÎ EFENDİ’NİN
MECMÛ’A-İ EDEBİYYE’Sİ VE YAYIMLANMAMIŞ DİĞER TÜRKÇE ŞİİRLERİ**

*(Mecmu'a-i Edebiyye and Other Unpublished Turkish Poems of Hüseyin Hüsni Efendi, One of the
Late Ottoman Poets)*

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20.08.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 23.10.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30.10.2025

DOI Numarası / DOI Number: 10.20322/littera.1769535

Hulusi EREN

Dr. Öğr. Üyesi

Muş Alparslan Üniversitesi

orcid.org/0000-0002-0483-0314

hulusieren@gmail.com

Makale Bilgisi

Değerlendirme: Bu çalışma çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

Etik Beyan: Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Etik Kurul Belgesi: Makale için “Etik Kurul Belgesi” gerekmemektedir.

Benzerlik Taraması: “Benzerlik Raporu” İntihal.Net sistemi üzerinden alınarak tarama yapılmıştır.

Telif Hakkı: Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından “Telif Hakkı Formu” imzalanarak sunulmuştur.
Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.

Atıf Bilgisi:

Eren, H. (2025). Son Dönem Osmanlı Şairlerinden Hüseyin Hüsni Efendi’nin Mecmû’a-i Edebiyye’si ve Yayımlanmamış Diğer Türkçe Şiirleri. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 11(4), ss. 666-711.
10.20322/littera.1769535

Sorumlu Yazar:

Hulusi EREN, hulusieren@gmail.com

Özet

XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde klasik Türk edebiyatını biçimsel ve estetik yönüyle sürdüren şairlerin yanı sıra, modernleşme sürecinin etkisiyle farklı mecralarda eser vermeye başlayan müellifler görülmüştür. Bu dönemde şiirler sadece divan ya da divançe adı altında bir araya getirilmemiştir. Gazeteler, dergiler ve risâleler gibi yeni zeminler de şairlerin şiirlerini yayımladığı alanlar hâline gelmiştir. Bu çerçevede, şiirlerini hem müstakil bir mecmuada toplayan hem de dönemin süreli yayınlarında neşreden şairlerden biri de Hüseyin Hüsnî Efendi'dir.

Hüseyin Hüsnî Efendi'nin şiirlerinden oluşan ve 1892 yılında İstanbul'da matbu olarak basılan *Mecmû'a-i Edebiyye*, şairin kaynaklarda adı geçen müstakil tek eseridir. Bununla birlikte, yapılan araştırmalar sonucunda şairin *Saadet Gazetesi*'nin muhtelif sayılarında yayımlanmış 19 manzumesi daha tespit edilmiştir. Bu durum, Hüseyin Hüsnî Efendi'nin şiirlerinin *Mecmû'a-i Edebiyye* ile sınırlı olmadığını, dönemin süreli yayınlarındaki edebiyat dünyasıyla da doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada öncelikle Hüseyin Hüsnî Efendi'nin hayatına dair bilgi verilmiş, ardından *Mecmû'a-i Edebiyye* ve *Saadet Gazetesi*'nde yer alan şiirlerine dair değerlendirmeler yapılmıştır. Devamında şairin söz konusu manzumeleri nazım şekilleri ve vezin kullanımı bakımından yapısal olarak incelenmiş, eser muhteva, dil ve üslup özellikleri bakımından ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda ise hem *Mecmû'a-i Edebiyye*'de hem de *Saadet Gazetesi*'nde tespit edilen şiirlerin tamamı transkripsiyonlu metin olarak sunulmuştur. Böylece şairin tespit edilebilen bütün şiirlerinin daha erişilebilir olmasına ve kapsamlı biçimde değerlendirilmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mecmua, Saadet Gazetesi, klasik Türk edebiyatı, Hüseyin Hüsnî Efendi, Mecmû'a-i Edebiyye.

Abstract

By the end of the 19th century, in addition to the poets who continued classical Turkish literature in its formal and aesthetic aspects, there were also authors who began to produce works in different media with the influence of the modernization process. In this period, poems were not limited to classical form poetry magazines such as divan or divançe. New prose media such as newspapers, magazines and pamphlets have become areas where poets convey their poems to the public. In this context, Hüseyin Hüsnî Efendi is one of the poets who both collected his poems in an independent magazine and published them in periodicals of the period. New prose media such as newspapers, magazines and pamphlets have become areas where poets convey their poems to the public.

Mecmû'a-i Edebiyye, consisting of Hüseyin Hüsnî Efendi's poems and published in print in Istanbul in 1892, is the poet's only independent work mentioned in the sources. Subsequently, the poet's poems in question were examined structurally in terms of verse forms and meter use, and the work was discussed in terms of content, language and stylistic features. This finding shows that Hüseyin Hüsnî Efendi's poetry adventure was not limited to *Mecmû'a-i Edebiyye*, but was also directly related to the literary world in periodicals of the period.

In this study, firstly, information about the life of Hüseyin Hüsnî Efendi was given, and then evaluations were made about his poems published in *Mecmû'a-i Edebiyye* and *Saadet Newspaper*. Subsequently, the poet's poems in question were examined structurally in terms of verse forms and meter use, and the work was discussed in terms of content, language and stylistic features. In addition, general evaluations were made in terms of thematic preferences, language and stylistic features. At the end of the study, all of the poems identified in both *Mecmû'a-i Edebiyye* and *Saadet Newspaper* were presented as transcribed text. Thus, it is aimed to contribute to making all the poet's identified poems more accessible and evaluated comprehensively.

Key Words: Magazine, Saadet Newspaper, Classical Turkish Literature, Hüseyin Hüsnî Efendi, Mecmû'a-i Edebiyye.

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı alanında gerçekleştirilen şiir külliyatı çalışmaları çoğunlukla müstakil olarak tertip edilmiş divan veya divançelere dayandırılmaktadır. Bu yaklaşımın ardında büyük oranda söz konusu eserlerin şairlerin şiirlerini bütün olarak içerdği düşüncesi yer almaktadır. Oysa divan tertip etmeyen, divanı günümüze ulaşmayan ya da mevcut divanlarında yer almayan şiirleri bulunan pek çok şairin manzumeleri farklı yerlerde ¹ dağınık biçimde yer almakta, bu durum manzumelerin tespiti ve tasnifinde önemli eksikliklere yol açmaktadır. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren matbuatın yaygınlaşmasıyla birlikte şiirin yazma eserlerden gazete ve dergilere yönelmesi, edebî üretimin mahiyetini ve dolaşımını da değiştirmiştir. Bu dönemde *Tercümân-ı Hakikat*, *Saadet*, *Beyânü'l-Hak* gibi gazeteler ve edebî mecmualar, genellikle fikrî ve siyasi tartışmaların yürütüldüğü ortamlar olmakla birlikte bir yandan da şairlerin şiirlerini yayımlayarak okuyucuyla buluşturdıkları kulvarlar hâline gelmiştir.

Şairler kimi zaman basılı mecralarda yayımladıkları şiirlerin bir kısmını ya da tamamını daha sonra farklı tertip ve tasnif anlayışlarıyla yeniden bir araya getirerek divan, divançe veya şiir mecmuası adıyla müstakil bir eser şeklinde toplu halde sunmayı tercih etmiştir. Kimi zaman da müstakil bir eser hazırlamaksızın şiirlerini süreli yayınlar vasıtasıyla okuyucuyla buluşturmuş yahut divan tertip etmiş olsa dahi bazı manzumelerini sadece gazete ve dergilerde neşretmiştir. Söz konusu neşriyatlarda şairlerin herhangi bir divanda yer almayan, çoğu zaman tek nüsha hâlinde yayımlanmış şiirleri/eserleri bulunmaktadır.² Dolayısıyla klasik şiir geleneği çerçevesinde değerlendirilen özellikle son dönem şairlerinin manzumelerine yönelik yapılacak çalışmalarda, yazma ya da matbu eserlerin yanı sıra dönemin süreli yayın organlarının da taranması benzer nitelikteki metinlerin gözden kaçırılmaması adına bir zaruret hâlini almıştır. Bu şartlar altında, şairin şiir külliyatı kavramı yeniden ele alınmak durumundadır. Artık bir şairin -özellikle son dönem şairlerinin- manzumelerini tam anlamıyla ortaya koymak, klasik tertip anlayışıyla oluşturulmuş divanlara veya mecmualara başvurmakla sınırlı değildir. Onun dönemin matbuatıyla kurduğu ilişkiyi, şiirlerinin hangi gazete veya dergide ne bağlamda yayımlandığını, hangi edebî çevrelerde yer aldığını da dikkate almayı gerektirir. Bu da araştırmacıyı, yazma eser kataloglarının yanı sıra süreli yayın arşivlerine yönelmeye mecbur kılar.

Son dönem Osmanlı şairlerinden Hüseyin Hüsnî Efendi'nin (öl. 1890) şiirleri benzer şekilde tek bir kaynağa bağlı kalınarak değerlendirilemeyecek bir bütünlük arz eder. Şairin şiirlerinin bir bölümü ölümünden iki yıl sonra İstanbul'da *Mecmû'a-i Edebiyye* adıyla basılmış olmakla birlikte manzumeleri bu eserle sınırlı değildir. Yapılan araştırmalar neticesinde, Hüseyin Hüsnî Efendi'nin *Saadet*

¹ Şiir mecmuaları da bunlardan biridir. Mecmualar, çoğu zaman bir şairin divan veya divançe gibi müstakil eserlerinde yer almayan şiirlerini de ihtiva etmeleri bakımından önemlidir. Bu yönüyle, klasik Türk edebiyatı metinlerinin tamamlayıcı bir kaynağı niteliğindedir. Son yıllarda "Mecmuaların Sistemik Tasnif Projesi" (MESTAP) kapsamında yürütülen çalışmalar sonucunda, pek çok mecmuaya yeni manzumeler tespit edilerek gün yüzüne çıkarılmıştır.

² Nitekim Hâfid Efendi'nin kaynaklarda adına rastlanmakla birlikte herhangi bir nüshasına henüz ulaşamamış olan *Meşhed-i Mihr-i Cemâl* adlı eserinin *Malûmât* gazetesinde fasılalar hâlinde neşredildiği tespit edilmiş ve tarafımızca yapılan çalışma ile (Eren 2023) söz konusu eser, kısmen de olsa ilim âleminin dikkatine sunulmuştur.

Gazetesi'nde yayımlanmış 19 manzumesi daha tespit edilmiş, bu da onun klasik şiir anlayışını sürdüren şair kimliğiyle dönemin süreli yayınlarıyla etkileşim hâlinde olan bir edebî şahsiyet olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmada, klasik Türk şiiri geleneği içinde yer alan ve XIX. yüzyıl sonu Osmanlı edebiyat ortamında faaliyet göstermiş şairlerden Hüseyin Hüsnî Efendi'nin edebî kişiliğini ve şiir külliyatını mümkün olduğunca bütüncül biçimde ele almak hedeflenmiştir. Evvela şairin hayatına dair bilgi verilmiştir. Ardından 1892'de İstanbul'da basılan *Mecmû'a-i Edebiyye*'de yer alan şiirleri ile *Saadet Gazetesi*'nde tespit edilenler şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir. Şairin farklı yayımlanan şiirlerinden hareketle üslubu, dil anlayışı ve edebî şahsiyeti hakkında genel bazı tespit ve yorumlara yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda bir nevi metin neşri işlevi görecektir şekilde, şairin hem *Mecmû'a-i Edebiyye*'de hem de *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan manzumeleri transkribe edilerek okuyucuya sunulmuştur.

Hüseyin Hüsnî Efendi üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olup şairin şiirleri hakkındaki ilk değerlendirme, *Mecmû'a-i Edebiyye* adlı eserine odaklanan muhtasar bir makale şeklinde yayımlanmıştır. Söz konusu çalışmada (Batgı Akman, 2022), şairin edebî kişiliği *Mecmû'a-i Edebiyye*'deki bazı şiirlerinden seçilen beyitler üzerinden yorumlanmıştır. Ancak eserde yer alan tüm şiirler neşredilmemekte ve bütüncül bir transkripsiyon sunulmamaktadır. Bu durum, hem şairin manzumelerinin sınırlı bir çerçevede ele alınmasına yol açmakta hem de araştırmacılar tarafından doğrudan incelenmesini zorlaştırmaktadır. Elinizdeki bu çalışma ise söz konusu eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda şairin *Mecmû'a-i Edebiyye*'deki bütün şiirleri hem şekil ve muhteva yönüyle incelenmekte hem de eserin Latin harflerine aktarılmış metnini sunmaktadır. Bununla birlikte Hüseyin Hüsnî Efendi'nin şimdiye kadar herhangi bir çalışmada yer almayan ve *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan 19 manzumesi de ilk kez bu çalışmada bir araya getirilmiştir. Böylece şairin şiir külliyatı daha kapsamlı biçimde ortaya konulmuştur. Bu yönüyle çalışma, hem şairin bütün manzumelerine ulaşılabilirlik bakımından hem de edebî şahsiyetinin bütüncül değerlendirilmesi açısından literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1. Hüseyin Hüsnî Efendi

Hüseyin Hüsnî Efendi, XIX. yüzyılın son çeyreğinde klasik Türk şiiri geleneğini sürdürmüş ancak hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğumuz müelliflerden biridir. Şairin hayatı ve edebî kişiliğine dair bilgiler genellikle *Tuhfe-i Na'îlî* (Kurnaz & Tatcı 2001:197), *Son Asır Türk Şairleri* (İnal 1969: 684) ve *Osmanlı Müellifleri* (Yavuz & Özen 1972: 158) gibi kaynakların mükerrer anlatımlarına dayanmaktadır. Bu kaynaklardan hareketle, Hüseyin Hüsnî'nin İstanbul'da doğduğu, Melamî meşrepli kişiliğe sahip olduğu, hava değişikliği maksadıyla gittiği Mısır'da 1308/1890 yılında vefat ettiği ve Kahire Mevlevihanesi kabristanına defnedildiği anlaşılmaktadır. Hüseyin Hüsnî Efendi'nin hayatına dair eldeki sınırlı bilgilerin yanı sıra, *Mecmû'a-i Edebiyye* adlı eserinin ilk sayfasında yer alan kısa bir ibare onun mesleğine dair önemli bir veri sunmaktadır. Söz konusu kayıta "Bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî

levâzımât-ı 'umûmiyye dâ'iresi ikinci şu'besi ketebesinden müteveffâ Hüseyin Hüsnî" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade şairin Osmanlı askerî bürokrasisi içerisinde görev aldığını, Seraskerlik Dairesi'ne bağlı Levâzımât-ı Umûmiyye Dairesi'nin ikinci şubesinde kâtiplik yaptığını göstermektedir. Bu bilgi, Hüseyin Hüsnî Efendi'nin dönemin klasik "bürokrat-şair" portresi içerisinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu tür görevlerde bulunmak, şaire dönemin edebî muhitine yakın olma imkânı da sunmuş olabilir.

Hüseyin Hüsnî'nin şiirlerinin bir kısmı *Mecmû'a-i Edebiyye* adıyla, şairin vefatından iki yıl sonra 1892'de İstanbul'da neşredilmiştir. Bu durum, şiirlerinin dönemi içinde belirli bir rağbet gördüğünü ve ölümünün ardından da okur nezdinde bir karşılık bulduğunu düşündürmektedir. İbnülemin Mahmud Kemal İnal da *Son Asır Türk Şairleri*'nde bu hususa temas ederek Hüseyin Hüsnî'nin şiirlerinin "emsâline nispetle güzel" olduğunu belirtmiş ve eserinin yayımlanmasına atıfta bulunmuştur (İnal 1969: 684). Bursalı Mehmed Tahir ise Hüseyin Hüsnî Efendi'yi dönemin genç edebiyatçıları arasında görür ve "selâmî-sîret" ve "şîrîn ifadeli bir şair" şeklinde nitelendirerek onun hem ahlâken düzgün bir kişiliğe sahip olduğunu hem de üslubunun akıcı ve hoş olduğunu belirtir (Yavuz & Özen 1972: 158).

Saadet Gazetesi'nde Hüseyin Hüsnî Efendi'nin şiirlerinden önce yer alan tanıtıcı nitelikteki takdim ifadeleri, onun dönemin edebî çevrelerindeki itibarı ve şairlik kudretine dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Örneğin "Müsta'iddân-ı şu'arâdan Hüseyin Hüsnî Efendiniñdir" (Saadet, 693) şeklindeki ifade, Hüsnî'nin edebiyat alanında kabiliyetli ve gelecek vadeden bir şair görüldüğüne işaret eder. Benzer şekilde "Hüsnî Efendinin bir güzel gazelidir" (Saadet, 575) ve "Hüsnî Efendiniñ zâde-i tab'-ı laîfleridir" (Saadet, 549, 551) gibi ifadelerde, şiirlerin güzel ve latif tabiatlı olduğu vurgulanarak Hüsnî'nin zarif bir şair olduğu dile getirilir. "Şâ'ir-i selâset-perver Hüseyin Hüsnî Efendi" (Saadet, 1161) ifadesi ise onun üslubuna dair doğrudan bir övgü kabul edilebilir. Son olarak "Hüseyin Hüsnî Efendi birâderimiziñ iki gazel-i âb-dârı" (Saadet, 1023) ifadesindeki "âb-dâr" sıfatı, söz konusu gazellerin ifade yönüyle zarif, güzel ve parlak bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Edebî bir değerlendirme ve takdir niteliği taşıyan bu türden takdim ibareleri bir arada düşünüldüğünde, Hüseyin Hüsnî'nin şairliğiyle dönemin şiir ortamında tanınan ve övgüyle anılan bir isim olduğu anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra şairin 1890'da katıldığı Ukâz-ı Osmânî'nin altıncı toplantısı da onun döneminin edebî muhitiyle irtibat hâlinde olduğunu gösteren dikkate değer bir kayıttır. Bu bilgiler, Hüseyin Hüsnî Efendi'nin edebî bağlamda dikkate alınması gereken bir şair olduğunu ortaya koymaktadır.

1.1. Mecmû'a-i Edebiyye

Mecmû'a-i Edebiyye, Hüseyin Hüsnî Bey'in bilinen müstakil tek eseridir. Mecmua herhangi bir sıralama gözetilmeksizin farklı nazım şekilleriyle yazılmış 25 manzumeyi içerir. 25 manzumenin 13'ü gazel, 5'i rubai ve 3'ü kıta nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Bunların yanı sıra mecmuada birer adet de tahmis, müseddes, tazmin ve (manzum tercüme) müfret bulunmaktadır. Mecmuada bulunan

manzumelere gazel, tahmis, müseddes, nazire, tazmin ve kıta şeklinde başlıklar verilmiştir. 16 sayfadan meydana gelen matbu eserin kapak sayfasında adı, müellifi ve basım iznine¹ dair bilgiler bulunmaktadır. Buna göre eserin Mahmud Bey Matbaası'nda 1310/1892'de basıldığı anlaşılmaktadır.

Eserde tertip sırasına göre baş kısımdan itibaren on üç gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin ardından bir tahmis ve bir müseddes gelmektedir. Söz konusu nazım şekillerini, “Mu'allim Nâcî Efendi Hâzretlerinin Bir Ğazel-i Âlîlerine Nazîredir” başlığıyla kaleme alınmış nazire takip etmektedir. Bunu ise “Yeñişehr-i Fenâr Müftîsi Şâ'ir-i Meşhûr Merhûm 'İzzet Efendiniñ Bir Beytini Tazmîn” ifadesiyle sunulan bir tazmin izlemektedir. Devamında bir kıta ile “‘Ukâz-ı 'Osmânî” başlığı altında yazılmış üç rubaiye yer verilmiştir. Bu rubailerden sonuncusu, “Okuyup Yazmaz Bir Çocuğa Pederiniñ Hîtâbı” başlığıyla ayrıca adlandırılmıştır. Ardından “Manzûme” başlığı taşıyan bir kıta bulunmaktadır. Bunu, “Beyt-i Meşhûrunı Şöyle Tercüme Etdim” başlığıyla Farsça bir beytin manzum tercümesi takip etmektedir. Sonrasında “Ber-vech-i âtî iki rubâ'î söyledim” başlığı altında, “Biri” ve “Diğeri” alt başlıklarıyla iki kıtaya yer verilmiştir. “Şu Kıt'acığ da 'Arz Eyledim” başlığıyla yazılmış bir kıta ile mecmua tamamlanmaktadır. Mecmuada yer alan manzumelerin büyük bir kısmı, aynı zamanda *Saadet Gazetesi*'nde de neşredilmiştir. Çalışmanın metin kısmında, ilgili manzumelerin hangi gazete sayılarında yer aldığına dipnotta işaret edilecektir.

1.2. Saadet Gazetesinde Yayımlanan Manzumeleri

Mecmû'a-i Edebiyye'de bulunmayan ancak Hüseyin Hüsnî Efendi'ye ait olduğu tespit edilen 19 manzume, *Saadet Gazetesi*'nin 1302/1886–1304/1888 yılları arasında çıkan muhtelif sayılarında neşredilmiştir. Bu tarihler şairin şiirlerinin bir araya getirildiği *Mecmû'a-i Edebiyye*'nin 1310/1892 tarihli neşrinden daha önceye tekabül etmektedir. Bu durum, söz konusu şiirlerin *Mecmû'a-i Edebiyye*'ye neden dâhil edilmediği sorusunu akla getirmektedir. *Saadet Gazetesi*'nde yer alan şiirlerin *Mecmû'a-i Edebiyye*'de bulunmama gerekçesi birkaç ihtimalle açıklanabilir. Evvela *Mecmû'a-i Edebiyye* 1310/1892 yılında basılmış olsa da şiirlerin derlenme ve tasnif süreci daha önceki bir tarihte tamamlanmış olabilir. Bu durumda *Saadet Gazetesi*'nde neşredilen bazı şiirler mecmuanın teşkili sırasında henüz yayımlanmamış ya da derleyici tarafından bilinmiyor olabilir. Ancak gazete şiirleri ile mecmua neşri arasındaki yaklaşık beş yıllık süre zarfı göz önünde bulundurulduğunda bu ihtimalin zayıf kaldığı söylenebilir. Öte yandan bu durum mecmuayı tertip eden kişinin bilinçli bir tercihiyle ilişkili olabilir. Yani şairin edebî kimliğini en iyi temsil ettiği düşünülen manzumeler seçilmiş, *Saadet Gazetesi*'nde yer alan bazı şiirler ise muhteva ve üslup yönüyle bütünlükten uzak görülerek ya da şiir tekniği açısından zayıf bulunarak mecmuaya dâhil edilmemiş olabilir. Ancak her iki kaynakta yer alan şiirlerin anılan başlıklarda büyük ölçüde örtüştüğü dikkate alındığında, bu ihtimalin de düşük olduğu anlaşılabacaktır. *Saadet Gazetesi*'nde çıkan bazı şiirlere mecmua hazırlanırken tam metinleriyle ulaşılmamış olması da ihtimal dâhilindedir. Sadece belli beyitleri veya

¹ “Ma'ârif Nezâret-i Celîlesiniñ 151 numaralı fî 29 Şevvâl sene 1330 fî 3 Mayıs 1309 târihli ruşşat-nâmesiyle tab' olunmuşdur.”

parçaları elde olan şiirlerin, bütünlük kaygısıyla mecmuaya alınmamış olmaları mümkündür. Söz konusu durumun ardında başka bir gerekçe veya farklı bir sebebin bulunma ihtimalini bütünüyle göz ardı etmeden belirtilen olasılıklar arasında kanaatimizce en makul ve açıklayıcı görünenin sonuncusu olduğu söylenebilir.

Hüseyin Hüsnî Efendi'nin *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan manzumelerini, nazım şekilleriyle birlikte neşredildikleri gazete sayısı ve tarih bilgileri esas alınarak şu şekilde tabloya dökmek mümkündür:

Tablo 1: *Saadet Gazetesi*'nde Yayımlanan Manzumeler

Nazım Şekli	Sayı	Yayın Tarihi	Nazım Şekli	Sayı	Yayın Tarihi
Kıta	524	30 Eylül 1886	Kaside	847	17 Teşrinievvel 1887
Gazel	549	30 Teşrinievvel 1886	Rubai	896	13 Kanunievvel 1887
Gazel	580	5 Kanunievvel 1886	Gazel	896	13 Kanunievvel 1887
Gazel	609	8 Kânunisani 1887	Gazel	962	28 Şubat 1888
Gazel	689	11 Nisan 1887	Kıta	973	12 Mart 1888
Gazel	689	11 Nisan 1887	Gazel	1023	8 Mayıs 1888
Gazel	705	30 Nisan 1887	Gazel	1023	8 Mayıs 1888
Gazel	791	10 Ağustos 1887	Gazel	1082	19 Temmuz 1888
Kıta	845	15 Teşrinievvel 1887	Kıta	1161	23 Teşrinievvel 1888

Tablodaki veriler dikkate alındığında, Hüseyin Hüsnî Efendi'nin *Saadet Gazetesi*'nin muhtelif sayılarında yayımlanan şiirlerinden 11'inin gazel, 6'sının kıta nazım şekliyle kaleme alındığı görülmektedir. Ayrıca şairin gazete neşriyatı arasında birer adet kaside ve rubaisinin de olduğu tespit edilmiştir.

2. Hüseyin Hüsnî Efendi'nin Manzumelerinin İncelenmesi

Çalışmada Hüsnî Efendi'nin *Mecmû'a-i Edebiyye*'si ile *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan diğer manzumelerine dair genel bilgiler aktarıldıktan sonra şairin edebî kimliğini daha kapsamlı bir biçimde ortaya koyabilmek amacıyla her iki kaynakta tespit edilen manzumelerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması uygun görülmüştür. Bu doğrultuda şairin manzumeleri nazım şekilleri ekseninde tasnif edilerek hem biçim hem de muhteva yönüyle incelenmiştir.

2.1. Kaside

Hüseyin Hüsnî'nin *Mecmû'a-i Edebiyye*'de herhangi bir kasidesine rastlanmamıştır. Buna karşılık, *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan bir kasidesi tespit edilmiştir. Bu kaside gazetenin 847. sayısında “Evşaf-ı kudsiyye-i Hazret-i pâdişâhiyi hâvî olarak bâb-ı vâlâ-yı ser-‘askerî levâzım-ı ‘umûmiyye dâ’iresi ikinci şu‘besi ketebesinden Hüseyin Hüsnî Efendi tarafından tanzîm olunan kaşîdedir” ibaresiyle neşredilmiştir. Manzumenin Sultan II. Abdülhamid (ö. 1918) adına kaleme alındığı

anlaşılmaktadır. On beyitten oluşan kaside, “müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bu müsemmen kalıp, recez bahrinin en yaygın kullanılan şekli olup ortadan iki eşit parçaya bölünebilme özelliği sayesinde pek çok musammat kaside ve gazelin yazımında tercih edilmiştir (İpekten 2005: 204).

Hüsnî Efendi'nin kasidesi de her beyitteki iç kafiyeler vasıtasıyla ortadan iki eşit parçaya ayrılabilmesi bakımından musammat kaside formunun özelliklerini taşır. Kasidenin ilk iki beytinde tekrarlanan “ey” nidaları, sultanın çeşitli sıfatlarla övülmesine imkân tanıyarak hem bir ahenk yaratmış hem de methiyenin etkisini artırmıştır. Bu bağlamda padişah, Cem ve Hüsrev gibi tarihî kahramanlarla özdeşleştirilerek kahramanlık yönüyle yüceltilir, onun cömertlik ve gayret gibi vasıfları ön plana çıkarılır. “Fârûkî-şiyem” ifadesiyle de padişahın adaletine dikkat çekilir:

Ey pâdişâh-ı Cem-ğadem v'ey Hüsrev-i gerdün-ğaşem
Sensiñ yem-i cûd u kerem sensiñ meh-i evc-i himem

Ey revnak-ı bezm-i ezel v'ey şehriyâr-ı bî-bedel
Luţf-ı Hüdâ-yı lem-yezel hâkân-ı Fârûkî-şiyem (Saadet, 847)

Kaside boyunca padişahın halifeliği, dine olan hizmetleri ve ümmet üzerindeki koruyuculuğu öne çıkarılır. Yedinci beyitte Hüsnî Efendi'nin padişahın himaye ve lütfuna mazhar olma arzusu dile getirilir. Padişahın ihsanının onun iç dünyasında bir ferahlık yaratacağı ve mevcut sıkıntılı durumdan kurtuluşuna vesile olacağı ifade edilir:

Kıl ey şeh-i kudsî-serîr çeşm-i 'inâyetle nazar
Bulsun derûnum tâb u fer ıtsun 'adem râhın elem (Saadet, 847)

Hüsnî Efendi, cihan padişahının vasıflarını dile getirmenin haddini aşmak anlamına geleceğini belirterek övgüsü karşısında sözün yetersiz kaldığını ve kalemin hayranlıkla suskunlaştığını ifade eder. Bu bağlamda şair kasidesini dua niteliğindeki bir beyitle sonlandırır. Allah'tan kıyamete kadar gece gündüz padişahı daima mutlu etmesini, ona hiçbir zaman gam ve keder yüzü göstermemesini diler:

Budur niyâzım şubh u şâm yâ Rab ilâ yevmi'l-kıyâm
Kıl ol şehensâhı be-kâm gösterme aşlâ rûy-ı gam (Saadet, 847)

Gazellerinde daha sade ve lirik bir söyleyiş benimseyen Hüsnî Efendi, kaside nazım şeklinde ise klasik Türk şiiri geleneğine uygun daha süslü bir söyleyişe yönelmiş, yer yer bütün kelimeleri Farsça kökenli olan mısralarla girift bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Bu farklılık, nazım şekillerinin doğasından kaynaklanan bir durumdur. Söz konusu kaside, Hüsnî Efendi'nin kaside nazım şekli içerisinde Farsça terkipleri başarıyla kullanmadaki yetkinliğini yansıtan bir gösterge kabul edilebilir.

2.2. Gazel

Hüsnî Efendi'nin *Mecmû'a-i Edebiyye*'de yer alan gazellerine, *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan ancak mecmuada bulunmayan gazelleri de dâhil edildiğinde şairin toplam 24 gazelinin olduğu görülmektedir. Divan şiiri geleneği göz önünde bulundurulduğunda gazel sayısının diğer nazım

şekillerine oranla fazla oluşu tabiidir. Aşağıdaki tabloda gazellerin beyit sayıları, vezinleri, kafiye örgüsü ve redif durumlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tablonun düzenlenmesinde *Mecmû'a-i Edebiyye*'deki tertip sırası ile *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan sayıların kronolojisi esas alınmıştır:

Tablo 2: Mecmû'a-i Edebiyye'de Bulunan ve Saadet Gazetesi'nde Yayımlanan Diğer Gazeller

Mecmû'a-i Edebiyye				
Nazım Şekli	Beyit Sayısı	Vezin	Kafiye	Redif
Gazel	5	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-ân	-dır bütün
Gazel	7	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-er	-
Gazel	5	mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün	-â	-ya beñzersin
Gazel	5	mef'ûlü mef'ûlü mef'ûlü fe'ûlün	-âne	-miyim ben
Gazel	5	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	-ân	-ız biz
Gazel	5	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-â	güzel
Gazel	5	mef'ûlü fâ'ilâtü mef'ûlü fâ'ilün	-âl	-iñiz
Gazel	5	mef'ûlü fâ'ilâtü mef'ûlü fâ'ilün	-ân	-ımız
Gazel	7	mef'ûlü mef'ûlü mef'ûlü fe'ûlün	-er	eyler
Gazel	5	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-ûr	-dan
Gazel	5	mef'ûlü fâ'ilâtü mef'ûlü fâ'ilün	-âr	-ımız
Gazel	7	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-âr	eylerim
Gazel	7	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-âhî	gözleriñ
Saadet Gazetesi'nde Yayımlanmış Gazelleri				
Gazete Sayısı	Beyit Sayısı	Vezin	Kafiye	Redif
549	5	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-âr	-
580	6	mef'ûlü fâ'ilâtü mef'ûlü fâ'ilün	-â	bana
609	5	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	-ân	-ımıza
689	5	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-em	sandılar
705	5	mef'ûlü fâ'ilâtü mef'ûlü fâ'ilün	-âz	-ımız
791	4	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-âl	-i kalmadı
896	6	mef'ûlün fe'ilâtün mef'ûlün fe'ilün	-er	-idir

962	5	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	-âr	neden
1023	5	mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	-âr	-1 gurbete
1023	5	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	-în	olmaz
1082	4	mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	-âz	-

Tabloya göre *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan ve dört beyitten oluşan iki gazel dışında gazellerin genellikle beş ile yedi beyit arasında tertip edildiği anlaşılmaktadır. Türk edebiyatında gazelin beyit sayısına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Muallim Naci gazelin en az 4-5 beyitten oluşması gerektiğini savunurken; Tahir Olgun 5-15, Cem Dilçin 5-9, Haluk İpekten ise 4-15 beyit aralığını benimsemektedir (Kurnaz & Çeltik 2011: 48). Bunun yanı sıra geleneksel anlayışa göre beyit sayısı beşin altında olan gazeller “nâ-tamam” nitelendirilir. Ancak nazım şeklinin temel yapısı göz önünde bulundurulduğunda bir manzumenin gazel sayılabilmesi için iki beyitin varlığı yeterli kabul edilmektedir. Kurnaz ve Çeltik (2011: 52), “nâ-tamam gazel” teriminin beş beyitten az şiirlerden ziyade, eksik mısra içeren şiirleri tanımlamak için daha uygun olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde, Hüsnî'nin *Saadet Gazetesi*'nin 791. ve 1082. sayılarında yayımlanan ve her biri dört beyitten oluşan gazellerinin “nâ-tamam gazel” kabul edilmemesi gerektiği söylenebilir.

Gazelin beyit sayısına dair burada Muallim Naci'nin görüşüne ayrı bir parantez açmak gerekir. Zira Hüseyin Hüsnî'nin manzumelerinin yayımlandığı *Saadet Gazetesi*'nde Muallim Naci, 276. sayıdan itibaren gazetenin yazı heyetinde yer almış ve edebiyat bölümünün (kısım-ı edebî) idaresini üstlenmiştir (Aydın 1999: 31). Gazetede Hüsnî'nin dört beyitlik manzumelerinin “gazel” başlığıyla yayımlanması, Muallim Naci'nin gazelin asgari beyit sayısına ilişkin görüşüyle doğrudan örtüşmektedir. Ayrıca gazeteye gönderilen kimi şiirlerin hemen ardından “Saadet” başlığı altında şiir için tenkit, tebrik veya tashih mahiyetine gelebilecek açıklamalar eklendiği dikkat çekmektedir. Örneğin *Saadet Gazetesi*'nin 609. sayısında yayımlanan Hüsnî'nin bir gazelinden sonra “*Şimdi dūr eyledi devrân bizi sulţânımıza mısra'ı muğâyir-i şîvedir, (sulţânımızdan) demeli idiñiz. Böyle şeylerde vezin ve kâfiye zarûreti şâ'iriñ medâr-ı ma'zereti olamaz. (vuşlat etmek, hayret etmek) gibi yeñi çıkma ta'bîrâtdan oluyor. Ammâ kabûle şâyân görülmüyor. (vuşlat ederiz) yerine (vuşlat oluruz) diyebilirdiñiz*” şeklinde bir not düşülmesi, gazetede yayımlanan şiirlerin ciddi bir editörlük sürecinden geçtiğinin göstergesidir. Bu çerçevede Hüsnî'nin dört beyitlik gazellerinin gazetede yayımlanması, Osmanlı şiirinin son döneminde gazelin beyit sayısı bakımından beşten az olabileceğini gösteren önemli bir parametredir.

Divan şiirinde mahlas, şiirin şairine dair bir aidiyet göstergesi kabul edilir ve çoğunlukla gazelin son beytinde bulunur. Nazım biçimini belirleyen bir unsur olmamakla birlikte, mahlasın temel işlevi şiirin ait olduğu şairi açık biçimde ortaya koymaktır. Bu yönüyle mahlas, klasik şiir geleneğinde şairin imzası gibidir (Kurnaz & Çeltik 2011: 55). Hüsnî Efendi'nin *Mecmû'a-i Edebiyye*'deki metinler dâhil olmak üzere tüm gazelleri incelendiğinde, on şiirde mahlas kullanımına rastlanmamaktadır. Bununla

birlikte söz konusu gazellerin tamamı *Saadet Gazetesi*'nin farklı sayılarında “Hüseyin Hüsnî” ismiyle yayımlanmıştır. Bu tasarruf, şiiirlerin anonimleşmesinin ya da başka şairlere izafe edilmesinin önüne geçilmesi açısından oldukça önemlidir.

Gazelerde mahlasın genellikle sonda bulunması onun şiiirin tamamlandığını gösteren bir işaret sayılmasına neden olmuş ve üç, dört beyitlik mahlassız gazeller “nâ-tamam” (eksik, bitmemiş) gazel sayılmıştır. Ancak mahlasın son beyitte bulunması kesin bir kural değildir, herhangi bir beyitte de bulunabilir (Kurnaz & Çeltik 2011: 57). Hüsnî'nin *Saadet Gazetesi*'nin 791. sayısında bulunan dört beyitlik gazeli ile 1023. sayısında “nazire-i gazel-i Nâbî” başlığıyla yayımlanan gazelinde bu bilgiye paralel mahlasın makta beyti dışında kullanıldığına rastlanmıştır. Tıpkı beyit sayısı beşin altında olmasına rağmen gazel olarak yayımlanan şiiirlerde olduğu gibi mahlas içermeyen ya da mahlası makta beytinde olmayan gazellerin de gazetenin edebî heyeti tarafından yayına uygun bulunması, geç dönem Osmanlı şiiirinde mahlas kullanımına ilişkin geleneksel kabullerin dönüşmeye başladığını gösteren bir veri olarak değerlendirilebilir.¹

İncelenen gazellerin sekizinin “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbıyla yazıldığı görülmektedir. Remel bahrinin bu kalıbı, ahenk ve söyleyiş bakımından sağladığı kolaylıkla klasik Türk şiiirinde en çok tercih edilen kalıplardan biri olmuştur. Şairlerin sıkça başvurduğu bu kalıp, özellikle gazel türünde yaygın biçimde kullanılmıştır (İpekten 2005: 216). Yedi gazelin “mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün” kalıbıyla tertip edilmesi, ikişer gazelde “mef'û'lü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün”, “mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün” ve “fe'ilâtün fe'ilün fe'ilâtün fe'ilâtün” kalıplarının kullanılmış olması, vezin tercihinde belirli bir çeşitliliğin de mevcudiyetine işaret eder. Bununla birlikte bir gazelde “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbına yer verilmesi, şairin zaman zaman daha kısa vezinleri de kullandığını göstermektedir.

Gazellerdeki kafiye ve redif kullanımları incelendiğinde üç gazel dışında tüm gazelerde redife yer verildiği, ayrıca on beş gazelin mürdef kafiye türüyle kafiyelendirildiği anlaşılmaktadır. Rediflerin yapı özellikleri incelendiğinde sekiz gazelde kelimededen oluşan rediflerin tercih edildiği, altı gazelde ek ve kelime birleşiminden meydana gelen rediflerin kullanıldığı, yine altı gazelde ise eklere dayalı redif yapılarının benimsendiği görülmektedir. Özellikle kelime düzeyinde oluşturulan rediflerin “bütün”, “beñzersin”, “güzel”, “ben”, “eylerim” ve “gözleriñ” gibi Türkçe sözcüklerden seçilmiş olması, Hüseyin Hüsnî Efendi'nin redif kullanımında Türkçeyi öne çıkarma eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Hüsnî Efendi'nin şiiirleri arasında dört gazelin nazire olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ikisi *Mecmû'a-i Edebiyye*'de, diğer ikisi ise *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanan manzumeler arasında yer almaktadır. Mecmuada “gözlerin” redifli gazelin Muallim Naci'ye nazire olduğu bilgisi vardır. Ancak

¹ XVIII. yüzyıl sonrasında klasik Türk şiiirinde gazel nazım şeklinin beyit sayısı ve mahlas kullanımına ilişkin ortaya çıkan değişimler/dönüşümler hakkında geniş bilgi için bk. Özgül 2022: 301-311.

diğer gazelde buna benzer herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hüsnî Efendi'nin *Mecmû'a-i Edebiyye*'de yer alan şiirlerinin bir kısmını daha önce *Saadet Gazetesi*'nde yayımlattığı bilgisinden hareketle, *Saadet Gazetesi*'nin farklı sayılarında *Mecmû'a-i Edebiyye*'de bulunan şiirlerin izi sürülmüş ve kimisinin yazılış amacına yahut bağlamına dair bilgiler elde etmek mümkün olmuştur. Örneğin Hüseyin Hüsnî'nin mecmuadaki “bütün” redifli ilk manzumesinin *Saadet Gazetesi*'nin 621. sayısında “nazireler” başlığı altında yayımlanan gazellerden biri olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar burada kimin şiirine nazire yazıldığına dair açık bir bilgi bulunmasa da gazelin bir nazire olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, *Mecmû'a-i Edebiyye*'nin başında yer alan ve “bütün” redifini taşıyan gazelde “Ukâz-ı Osmânî”nin etkisinin hissedildiği anlaşılmıştır:

Çeşm-i bîdârım şeb-i fûrkatde giryândır bütün
Kalb-i süzânım gamıñla âteş-efşândır bütün (Hüseyin Hüsnî 1892: 2)

“Ukâz-ı Osmânî”, Muallim Naci tarafından 16 Kânunsânî 1887 tarihli ve 616 sayılı *Saadet Gazetesi*'nde ihdas edilmiştir. Bu başlık altında, dönemin şairlerine ait manzumeler altı farklı toplantıda birlikte yayımlanmıştır. Mekke döneminde kurulan ve alışverişin yanı sıra kırmızı deriden çadırlarda şairlerin şiirler okuduğu Ukaz panayırından esinlenen Muallim Nacî, *Saadet Gazetesi*'nin 616. sayısından itibaren *Ukâz-ı Osmânî* toplantıları tertip etmiştir. Toplantıların ilkinde Abdülkerim Sabit, Hayret, Ali Ruhî, İsmail Safa, Üsküdarlı Safî ve Muallim Nacî “bütün” redifli birer gazel yayımlamıştır (Aydın 1999: 33-34). Hüsnî Efendi'nin de aynı redifle bir manzume kaleme almış olması, her ne kadar *Ukâz-ı Osmânî* toplantılarının altıncısına kadar fiilen katıldığına dair bir bilgi bulunmasa da bu edebî topluluğu yakından takip ettiğini göstermektedir.

Mecmâ-i Edebiyye'de yer almamakla birlikte *Saadet Gazetesi*'nde tespit edilen “sandılar” redifli gazel Hüseyin Hüsnî'nin *Ukâz-ı Osmânî*'den etkilenerek yazdığı bir diğer şiirdir. Bu şiir, gazetede “nazîre” başlığı altında neşredilmiş ancak hangi şaire yazıldığına dair bir açıklamaya yer verilmemiştir. Bununla birlikte *Ukâz-ı Osmânî*'nin dördüncü toplantısında (Aydın 1999: 34) Necatî Bey'in “sandılar” redifli gazeline (Yılmaz 2015: 170) nazireler yazıldığı bilgisi dikkate alındığında, Hüsnî Efendi'nin doğrudan iştirak etmemiş olsa da söz konusu toplantıların içeriğinden haberdar olduğu anlaşılmaktadır:

Her ‘abâ-püşu görüp esrâra mahrem şandılar
Bir sürü çulsuzları eyvâh Edhem şandılar (Saadet, 689)

Saadet Gazetesi'nin 1023. sayısında yayımlanan bir diğer gazel, “Nazîre-i Gazel-i Nâbî” başlığını taşımaktadır. Bu başlıktan ve gazelin içeriğinden söz konusu manzumenin Nâbî'nin “olmaz” redifli gazeline (Bilkan 1997: 684-685) yazılmış bir nazire olduğu anlaşılmaktadır. Beş beyitten oluşan bu gazelde Hüsnî kendi mahlasını dördüncü beyitte zikretmiş, son beyitte ise “Bu sözde hem-zebân oldum seninle ben dahî ey Nâbî” mısraıyla nazire yazma kastını doğrudan belirtmiştir. Ayrıca “hem-zebân” ifadesiyle Hüsnî, Nâbî'nin gazelinin son mısraı olan “Kenârın dilberi nâzik de olsa nâzenin olmaz” mısramı tazmin yoluyla kendi gazeline dâhil ettiğini belirtmektedir:

Mu'înim yaverim yokdur demem andan kim ey Hüsni
Olur mu bir ğarîb ü bî-kese Mevlâ mu'în olmaz

Bu sözde hem-zebân oldum seniñle ben dahı ey Nâbî
Kenârîñ dilberi nâzik de olsa nâzenîñ olmaz (Saadet, 1023)

Muhteva yönüyle değerlendirilecek olursa Hüseyin Hüsnî'nin gazellerinin büyük bir kısmının âşıkane tarzda kaleme alınmış şiirlerden oluştuğu görülmektedir. Bu gazellerde âşığın hicran içindeki hâli, sevgilinin ulaşılamazlığı ve cefası gibi temalar ön plandadır. Aşağıdaki beyitte “bütün” redifi üzerinden ayrılık gecesinde uykusuz kalan ve gözyaşına boğulmuş bir göz ile gamdan tutuşan, bütünüyle ateş saçı bir kalp tasvir edilmektedir. Klasik Türk şiirinde âşıklar çoğu zaman aşklarını ve bu yolda çektiği acıları bir sır gibi saklama çabasında olur. Ancak gözyaşları, benzinin solgunluğu ya da perişan hâlleri bu çabayı boşa çıkarır. Şairin hüznünü bir sır gibi saklamaya yönelik çabası, ikinci beyitte hicranın yakıcılığı karşısında sonuçsuz kalmış, acısı yüzünde ve bedeninde tamamen görünür hâle gelmiştir:

Çeşm-i bîdârım şeb-i fûrkatde giryândır bütün
Kalb-i sûzânım gamınla âteş-efşândır bütün

Derd-i hicrânıyla ketm etsem de hâl-i hüznümü
Peykerimden sûret-i hâlim nümâyândır bütün (Hüseyin Hüsnî 1892: 2)

Klasik Türk şiirinde şairler aşk acısı, talihsizlik ve ızdıraplarını doğrudan kadere yüklemektense, bu sıkıntıların sorumlusu olarak çoğunlukla feleği ve zamanı suçlarlar. Felek, klasik Türk şiiri geleneğinde âşığı mutluluktan mahrum eden, sürekli cefaya uğratmasıyla çoğunlukla zalim, adaletsiz ve kıskanç tasavvur edilir. Aynı şekilde zaman da geçiciliği, değişkenliği ve belirsizliğiyle şairin bahtsızlığını pekiştirir. Sevgilinin vefasızlığı ya da aşk yolundaki çileler hep feleğin bir oyunu görülür (Kurnaz 1995: 306). Bu anlayışın bir yansıması olan şu beyitlerde Hüseyin Hüsnî, kendisine mutluluk yüzü göstermeyen ve her an eziyet etmeyi görev bilmiş bir felekten söz eder:

Göstermedi şu çarh-ı sitem-ger şafâ baña
Cevr ü cefâyı görmede her an revâ baña (Saadet, 580)

Divan şiirinde sevgilinin güzellik unsurları, farklı hayal ve benzetmelerle sıkça şiirlerin merkezine alınır. Bunlar arasında kaşlar da önemli bir yer tutar. Kaşlar, şiirde sıklıkla hançere benzetilir ve âşığın gönlünde derin yaralar açar (Erdoğan 2012: 22). Aşağıdaki beyitte ise şair, sevgilinin kaşlarının cana kastettiğini, bu nedenle gözlerinin gözyaşından ziyade ciğer kanıyla dolduğunu ifade eder. Burada ciğer kanı mecazen kanlı gözyaşlarına işaret eder. Yani âşık, sevgilinin kaşlarının açtığı yaralar sebebiyle gözlerinden kanlı yaşlar akıtmaktadır:

Kaşdı var hançer-i ebrûlarının cânımıza
Toldu hûn-âb-ı ciğer merdüm-i çeşmânımıza (Saadet, 609)

Divan şiirinde sevgilinin boyu güzellik unsurlarından biridir ve uzunluğu dolayısıyla servi ağacına benzetilir. Servi, divan şiirinde adı en sık geçen ağaç olmasının yanı sıra, sevgilinin boyu için en çok

kullanılan benzetme unsurlarından biridir. Sevgilinin nazlı bir eda ile yürüyüşü, zarafeti ve dikkat çekici duruşu, servinin salınısındaki zarafetle ilişkilendirilmiş; böylece servi, boy tasvirlerinde güzelliğin ve inceliğin sembolü hâline gelmiştir (Erdoğan 2013: 422). Aşağıdaki beyitlerde de sevgilinin serviye benzetilen uzun ve zarif boyundan övgüyle bahsedilir. İlk beyitte sevgilinin yürüyüşü ve duruşu hayranlık uyandıracak biçimde övülürken ikinci beyitte şairin sevgilinin bu servi boyunu gördüğünde içten bir heyecan yaşadığı ve bu güzelliğe karşı kalpten bir hayranlık ifadesi gösterdiği dile getirilir. Böylece sevgilinin boyu şairin gönül dünyasında da derin bir etki bırakan önemli bir güzellik unsuru olarak tasvir edilir:

Servler hayretde kalsun şîve-i reftârîna
Nev- 'arûs-âsâ şalın ey kâmeti bâlâ güzel

Hüsnî o serv-kâmeti gördükde vecd ile
Eyler derûn-ı sînedeki cânım ihtirâz (Hüseyin Hüsnî 1892: 5)

Divan şiirinde sevgilinin güzellik unsurları içinde en sık işlenenlerden bir diğeri saçtır. Rengiyle, kokusuyla ve biçimiyle âşığı etkileyen saç, genellikle siyah olarak hayal edilir. Bu siyahlık karanlığı yönüyle geceyi ya da gamı çağrıştırır. Şekli düz veya kıvrım kıvrımdır, kokusu ise misk ve yaseminle özdeşleştirilir. Âşığın gönlü, sevgilinin bu güzel kokulu ve siyah saçlarına esirdir. Sevgilinin saçları dağınık olduğunda âşığın gönlü de onunla birlikte perişan olur.¹ Aşağıdaki beyitlerde de saç bu anlam çerçevesinde ele alınmaktadır. İlk beyitte Hüsnî Efendi, gönlünün sevgilinin yasemin kokulu saçlarına bağlandığını söylerken bu saçların güzellik meşşâtası elinde tarandığını ve kendisinin de âdetâ o tarak gibi olduğunu ifade eder. İkinci beyitte ise sevgiliden bahtına bakmasını ister ve onun da tıpkı siyah saçları gibi kara olduğunu belirtir. Beyitteki tasvire göre sevgilinin gözlerinin karası zülfleriyle birleşmiş, bu hâliyle çaresiz âşığa bir zulmet memleketi gibi yansımıştır:

Bend oldu gönül zülf-i semen-büyına yârîñ
Meşşâta-i hüsnünde 'aceb şâne miyim ben (Hüseyin Hüsnî 1892: 4)

Bahtını zülfüñ gibi bak Hüsnî-i bî-çârenîñ
Zulmet-âbâd-ı belâ kılmış siyâhî gözleriñ (Hüseyin Hüsnî 1892: 11)

Divan şiirinde sevgili mücessem bir varlık değil hayal gücüyle yoğrulmuş, idealize edilmiş şekilde karşımıza çıkar. Bu şiir anlayışında sevgilinin adı anılmaz. Onun kim olduğu değil, nasıl bir güzelliğe ve cazibeye sahip olduğu ön plandadır. Bu nedenle sevgili, betimlemelerde soyut niteliklerle ya da geleneksel teşbih kalıplarıyla adlandırılır. Âşık, sevgiliye seslenirken doğrudan onun ismini kullanmaz. Bunun yerine onun güzelliğini yücelten ifadeler tercih eder (Akün 1994: 416). Hüsnî'nin gazellerinde de bu anlayışa uygun hitaplara sıklıkla yer verilir. *Ey meh, ey melek, ey kamer-tal'at, eh şûh, ey ranâ güzel, ey nûr-ı dîde, ey meh-likâ, ey nev-nihâl, ey sîm-ten* ve *ey sayyâd-ı cân* bu türden hitaplara örnek gösterilebilir. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde şair sevgiliye “ey meh-likâ” diye seslenerek

¹ Sevgilide güzellik unsuru olarak saç ve saçın âşık üzerindeki etkisi hakkında geniş bilgi için bk. Tanyıldız 2009 ; Şahin 2011.

onu ay gibi parlak bir varlığa benzetir. İkincisinde ise sevgiliye “ey sayyâd-ı cân” yani can avcısı diye hitap eder. Bu ifade, sevgilinin güzelliğiyle âşıkları cezbedip kalplerini avlamasıyla alakalıdır. Şair, sevgilinin attığı nazar ya da ettiği zulmün bir hançer gibi âşıkların gönlünü deldiğini söyler:

Nağd-i hayât-ı dili ey meh-likā
Şevk ile rāhında nişâr eylerim (Hüseyin Hüsnî 1892: 8)

Urma hançerler dil-i ‘uşşâka ey sayyâd-ı cân
Kıydığın cânlar terahhüm kıl ki insândır bütün (Saadet, 556)

Epikuros’un “Haz sağlamayan güzelden seve seve vazgeçerim ve ona tapan budalaları hor görürüm” (Epikür 1962’den akt. Özgül 2022: 473) ifadesi, iki bin yıl sonra XIX. yüzyıl klasik Türk şairinin aşk ve sevgili anlayışıyla benzerlik gösterir. Bu dönemde şair, geleneksel şiirde idealize edilen, tegafül, istiğna, gaddarlık, rakibe meyil ve cefakârlık gibi tavrılarla âşığı daima ıztırap içinde bırakan klasik sevgili tipinden uzaklaşır. Âşığın eşğinde sabahladığı, hayaliyle gecelerini geçirdiği, vuslatına hiçbir zaman ulaşmadığı bu anlayıştan uzaklaşmaya başlar (Özgül 2022: 473). Söz konusu örnekler, özellikle son dönem klasik şiirlerinde geleneğin dışına çıkma eğilimindeki anlam sapmaları olarak değerlendirilebilir. Hüsnî’nin bazı gazellerinde bu minvalde söyleyişlere rastlanır. Şairin boyun eğmiş bir âşık kimliğinden kimi zaman sıyrılarak sevgilinin yaptığı eziyetin karşılıksız kalmaması gerektiğini dile getirdiği görülür. Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin taş gibi katı kalbine doğrudan hitap eder ve onun bir gün âşığın ahlardan etkilenip bedbaht olacağını belirtir. Devamında ise âşığın geleneğin bağlılık anlayışını aşarak sevgiliye açık bir bedduada bulunduğu dikkat çeker. Kendisinin çektiği aşk acısının sevgiliye de tattırılmasını ister. Devrânın adaletiyle sevgilinin de bir gün âşığın yaşadığı hallere düşmesini temenni eder:

Bir gün olur elbette saña ey dili sengîn
Âhenlere te’sîr iden âhım eşer eyler

Mes’ûd olurum sanma ilâ âhîr-i eyyâm
Devrân umarım kim seni benden beter eyler (Hüseyin Hüsnî 1892: 6)

Benzer şekilde aşağıdaki beyitteki söyleyiş tarzı da doğrudan doğruya sevgiliye hitap eden, onu kınayan ve hatta gelecek zamanda onun da aynı derde düşeceğine inanan bir âşık sesi taşır. Şair beyitte perişan bir hâlde bulunan âşığın ızdırabını küçümseyerek tebessüm eden sevgiliye seslenir. Onun kendisine karşı olan bu hoyrat tavrının ebediyyen sürmeyeceğini, zamanın adalet terazisinin bir gün tecelli edeceğini belirtir. Âşığın buradaki inancı, kaderin herkesi sınayacağı ve sevgilinin de bir gün aynı derde düşeceği yönündedir. Hüsnî Efendi’nin şiirlerinde tesadüf edilen bu türden söyleyişler - kısıtlı da olsa- klasik şiirdeki aşkı acı çekmekle sınırlamayan, karşılıksız sevdâyı zamanla sorgulayan, sabırlı âşık tipinden sapmalar gösteren örnekler olarak görülebilir:

Seni de bir gama dūçâr eder elbet gerdūn
Gülme ey şūh bizim hâl-i perişânımıza (Saadet, 609)

Redd-i matla, gazelin ilk beytinin bir mısraının son beyitte tekrarlanmasıyla oluşturulur. Bu tekrar, şiirin başı ile sonu arasında anlam ve yapı bakımından bir döngü kurar. Başlangıçta ortaya konan düşünce ya da duygu, sona gelindiğinde yeniden hatırlatılarak bütünsel bir kapanış sağlanır. Döndürülen mısra konu, düşünce, his ve olay örgüsü açısından bir döngü oluşturur (Karaköse ve Akdeniz, 2022: 674). Hüsnî'nin bir gazelinde bunun örneğine rastlanır. “Gurbete” redifiyle yazılan gazelin matla beytinin ilk mısraının makta beytinin son mısrası olarak tekrarlandığı görülür:

Çıkmağ degil iken o mehiñ kârı gurbete
 Çıkmış işitdim âh bugün yârı gurbete
 ...
 Tenhâca ‘azmi gurbete Hüsnî garîbdır
 Çıkmağ degil iken o mehiñ kârı gurbete (Saadet, 1023)

Hüsnî Efendi'nin bazı gazellerde ise açık bir biçimde tasavvufî eğilim sezilmektedir. Bu şiirlerde geçen tasavvufî kavramlar açıkça görülür. Aşağıdaki beyitte anlam, tasavvufî literatürde sıkça karşılaşılan kalp, nur, tecelli ve Tur kavramları etrafında şekillenir. Gönül, tasavvufta ilahi sırların ve feyzin yansıdığı yerdir (Üstüner 2014: 231). Şair kalpte vuku bulan ilahi dalgalanmanın kaynağının doğrudan nur, yani Allah'tan gelen bir feyiz olduğunu belirtir. Bu dalgalarla tezahür eden tecelli ise öylesine güçlüdür ki bu, vahyin doğrudan muhatabı olan Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda yaşadığı tecelliden neredeyse ayırt edilemez. Böylece âşığın kalbinde gerçekleşen bu manevî hâl, ilahi hitap ve tecellilerle aynı mertebeye değerlendirilir:

Mevceler peydâ olur şahrâ-yı dilde nûrdan
 Bir tecellî-zârdır tefrîk olunmaz Tûrdan (Hüseyin Hüsnî 1892: 7)

Bu tecelliye mazhar olan kalbin aşağıdaki beyitte sürekli ilahi ve baki olana yöneldiği, dolayısıyla maddi ve dünyevi hazlar bir yana cennet nimetlerinden dahi uzaklaştığı belirtilir. Tasavvufî düşüncede cennet ve huriler hakiki vuslatın değil cennet teveccühünün birer göstergeleridir. Hüsnî'ye göre asıl gaye Cemalullah'a yani Allah'ın zatına yönelmek, onun cemalini seyretmektir. Bu, Yunus Emre'nin “bana seni gerek seni” düşüncesinin başka bir şekilde ifade edilmiş hâli gibidir:

Vech-i bâkîniñ temâşasında hayrândır gönül
 Ol sebebdan fâriğim sevdâ-yı huld u hûrdan (Hüseyin Hüsnî 1892: 7)

Manzumenin devamındaki beyitte telmih yoluyla Hallâc-ı Mansûr ve onun “Ene'l-Hakk” sözüyle (Uludağ 1997: 379) sembolleşen vect hâli merkeze alınır. Şair, bu sözü ilahi aşkın getirdiği manevî sarhoşluğun bir tezahürü kabul eder. Bu ifadeyle vahdet şevkine kapılan kişinin artık benliğini bütünüyle terk ettiği, özünde ilahi hakikatten başka bir şey kalmadığı anlatılır. Beyitte geçen “nûr-ı mutlak”, tasavvufî literatürde Allah'ın nurudur. Bu nurun Mansûr'un sûretinde alevlenmesi, beyitte beşerî varlığın tamamen yanarak ilahi hakikati yansıtan bir hâle gelişiyse yorumlanabilir. Bu bağlamda Mansûr, kendi nefsinin yakarak mutlak varlığın tecellisine dönüşmüş, artık sadece Hakk'ın nuru olarak görünür hâle gelmiştir:

Urdığı dem şevk-i vahdetle ene'l-Hakk na'rasın

Nür-ı mutlak müştâ'ildi şüret-i Maşûrdan (Hüseyin Hüsnî 1892: 7)

Bir diğer örnekte ise vahdet-i vücud felsefesinden hareketle Allah'ın mutlak varlık olduğu ve her şeyin O'nun zuhurundan ibaret bulunduğu ifade edilir. Bu anlayışa göre Allah zâtı bakımından mutlak gaybdir, fakat isim ve sıfatlarıyla âlemde zuhur eder. Kâinattaki her varlık, O'nun isim ve sıfatlarının bir tecellisi görülür. Dolayısıyla Hakk'ın cemaline ulaşmak isteyen salık, O'nu doğrudan değil sıfat aynasında yani eşyada müşahade etmelidir. Beyitteki "rû'yet-i dîdâr", bu bakış açısıyla Hakk'ın zatını değil sıfatlarının cilvelerini temaşa etmeyi ifade eder. Özetle beyitte âşığın/salikin eşyada sevgilinin cemalini izlemek dururken aşk vadisinde mecazi aşkın sarhoşluğuyla beyhude gezmesinin divanelik olduğuna işaret edilir:

Rû'yet-i dîdâr kıl âyîne-i evşâfdan
Gezme vâdî-i cünûn-ı 'aşkda dîvâne-vâr (Saadet, 549)

Divan şiiri geleneğinde rint ve zahit, hakikatin kavranışı noktasında birbirine zıt iki anlayışı temsil eden tiplerdir. Zahit dinin zahirine, şekilci uygulamalarına ve dünya ile ilişkili boyutuna bağlıdır. İbadeti şekilden ibaret bir yükümlülük görür. Buna karşılık rint bâtını hakikate, aşkın bilgisine ve kalbî tecrübeye yönelmiştir. Tasavvufi şiirlerde çoğunlukla aşk yoluyla marifete ulaşmayı gaye edinen, mecazdan hakikate geçmek isteyen âşığın yerine kullanılır (Çelik 2019: 173-174). Hüsnî'nin gazellerinde de bu iki tip arasındaki fark, özellikle rint ile özdeşleşen âşığın hakikate ulaşmadaki derinliği ve zahidin bu anlamı kavrayamayışı üzerinden işlenir.

Aşağıdaki beyitte zahidin varlık anlayışı tasavvufi perspektiften hareketle eleştirilir. Tasavvuf düşüncesine göre maddi âlemde görünen varlıkların tümü hakikatin bir yansıması ya da gölgesi mesabesindedir (Uludağ 2016: 162). Bu bağlamda esas olan zahirî olandan çok bâtını olana, yani mana boyutuna yöneliştir. Şair bu doğrultuda zahidin hakikati idrakten yoksun oluşunu mecazi bir örnekle açıklar. Bu örnekte zahit gerçekte mevcut olmayan bir gölgeye varlık izafe etmekte ve uzaktan baktığı bir serabı, hakikatte var olan uçsuz bucaksız bir deniz zannetmektedir. Böylece zahir ile bâtını, hakikat ile yanılsamayı ayırt edememektedir. Bu, zahidin yüzeysel bakış açısıyla hakikate nüfuz edemediği yönündeki sufi eleştirisinin bir örneğini yansıtır:

Zıll-ı mevhûma vücūd isnād edip zâhid yine
Zann eder bir baħr-i bî-pâyân serâbı dūrdan (Hüseyin Hüsnî 1892: 7)

Hüsnî Efendi'nin gazellerinde yer yer hikemî tarzın etkileri gözlemlenmektedir. Necâtî Bey'in "Bir dem iken devlet-i dünyâyı bir dem sandılar / Bu fenâ gül-zârınuñ 'ayşını 'âlem sandılar" (Yılmaz 2015: 170) matlalı gazeline nazire olarak yazılmış olan gazelde hikemî üslubun öne çıktığı, uyarıcı ve nasihat eden bir söyleyiş görülür. Söz konusu gazelde şairin yaşadığı döneme yönelik toplumsal bir eleştirisi de mevcuttur. Sadece dış görünüşle yani derviş hırkası giymekle kişilerin manevi olgunluğa erişip erişmediklerinin anlaşılamayacağı belirtilir. Bu bağlamda halkın aba giymiş her kişiyi derviş

zannetmesi eleştirilir. Hatta bunların hırkasına aldanılıp İbrahim bin Edhem¹ (ö. 161/778) gibi büyük velilerle karıştırılmasına hayıflanılır. Böylece okuyucuya dış görünüşten yola çıkıp her abâ giyeni ermiş sanmanın bir gaflet olduğu, görünene aldanmamak gerektiği fikri telkin edilir:

Her 'abâ-püşu görüp esrâra mahrem şandılar
Bir sürü çulsuzları eyvâh Edhem şandılar (Saadet, 689)

Manzumenin ikinci beytinde şair, yaşadığı dönemde dinî ve tasavvufî söylemler etrafında şekillenen bazı topluluklara eleştiri yöneltmektedir. “Fırka-i gümrâh” olarak nitelenen bu grubun zahiren Hak arayışı iddiasında olduğu ancak hakikatte doğru yoldan uzaklaştığı hatta sapkınlık içinde olduğu ifade edilir. Bunların sapkınlık yolunu en doğru yol sanmaları eleştirilir. Ancak bu eleştirilerin temelinde bir yerginin yanı sıra halka nasihat etme amacı da vardır. Hüsnî Efendi her hırka giyeni ermiş, her “Hak arıyoruz” diyeni doğru yolda sanmanın yanlış olduğunu vurgular. Bu tür kişilere karşı dikkatli olunması ve onlara aldanılmaması gerektiği mesajını verir:

Bizde Hağ-cüyüz diyen çok fırka-i gümrâh var
Hayf kim râh-ı dâlâli cây-ı eslem şandılar (Saadet, 689)

2.3. Kıta

Hüsnî Efendi'nin *Mecmû'a-i Edebiyye*'de kıta nazım şekliyle yazılmış iki manzumesi yer almaktadır. Bunların dışında *Saadet Gazetesi*'nde şaire ait altı kıta daha tespit edilmiştir. Beyit birimi esasına dayanan nazım şekillerinden olan kıtalar, divanlarda genellikle “kıta-i kebîre” kabul edilerek uzun kıtalar biçiminde beyitler hâlinde düzenlenmekte, buna karşılık iki beyitlik kıtalarla rubai ve tuyuğlar, çoğunlukla dört mısralık bir şiir gibi tek bent hâlinde yazılmaktadır. Kurnaz & Çeltik (2011: 294), kıtanın nazım biriminin beyit olması ilkesinden hareketle hem kıta-i kebîrelerin hem de iki beyitlik kıtaların beyit birimiyle yazılmasının daha tutarlı olacağı kanaatini ileri sürmektedir. Çalışmada bu görüş esas alınarak beyit birimiyle oluşturulan nazım şekilleri beyitler şeklinde yazılmıştır.

Mecmuada yer alan kıtalar ikişer beyitliktir. Bu kıtaların ilki hikemî üslupla yazılmış olup çalışma ve gayretin insan hayatındaki yeri ve önemini vurgular. Şair tembelliğin insan fitratına uygun olmadığını, yüce mertebelerin ancak çalışmakla elde edilebileceğini belirtir. Son mısraın ilk kelimesi (ليس) yazılmış olup devamı ... şeklinde boş bırakılmıştır. Kelime okunduğunda, bu mısraın “İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder” anlamındaki Necm Suresi'nin 39. ayeti olduğu anlaşılmıştır. Hüsnî Efendi'nin manzumenin muhtevasıyla uyumlu olacak şekilde bu ayeti seçmesi, divan şiirinde yaygın olduğu üzere onun düşüncesini güçlendirmek amacıyla *Kur'ân-ı Kerîm*'den iktibas yaptığını gösterir:

Kesb-i 'ulviyyetse maşşûdîñ çalış
Sa'y eden insân eder kesb-i 'ulâ

Öyle tenbellik yaraşmaz âdeme
Leyse [li'l-insâni illâ mâ sa'â]² (Hüseyin Hüsnî 1892: 14)

¹ İbrahim bin Edhem'in hayatı ve divan şiirine yansıyan yönü hakkında geniş bilgi için bk. Tökel 2004.

² (Kur'ân-ı Kerîm 53:39) “İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.”

İki beyitten oluşan diğer kıta “mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün” kalıbıyla kaleme alınmış ve mecmuaya “şu kıtacığî da arz eyledim” notuyla kaydedilmiştir. Âşıkane üslupla yazılan kıtada âşığın gözyaşlarının sevgilinin kalbini etkilemeyeşine şaşırmadığı dile getirilir. Zira sevgilinin kalbi âdeta demir gibidir. Klasik Türk şiirinde sevgilinin kalbi hissizliği ve duygusuzluğu yönüyle genellikle taş benzetişine (Şentürk 2021: 236) karşın, burada Hüsnî Efendi'nin demir teşbihini tercih etmesi dikkat çekicidir. Bu, gelenekten bir sapma izlenimi uyandırır da sonraki beyitte klasik çerçeveye dönmüş ve sevgilinin kalbi bu kez taş ile özdeşleştirilmiştir. Sevgilinin âşığına karşı kayıtsız kalışı ikinci beyitte bir örnekle somutlaştırılır. Yeryüzünde gündüz ve gece boyunca tufanlar kopsa da yağmurun sert bir taş üzerinde iz bırakması nasıl mümkün değilse âşığın döktüğü gözyaşlarının da sevgilinin kalbinde en küçük bir iz bırakmayacağı dile getirilir:

Kâr eylemezse seyl-i sirişkim 'aceb midir
'Âhen mişâli kalbi olan mâh-pâreye

Tûfân koparsa rûy-ı zemîn üzre rûz u şeb
Bârân eder mi hiç eşer seng-i hâreye (Hüseyin Hüsnî 1892: 16)

Kıtalar nazım şekli olarak genellikle mahlas kullanılmadan yazılır. Ancak kıta uzunlaştıkça, özellikle kıta-i kebirlerde şairlerin mahlaslarını kullanma eğiliminde oldukları görülür (Kurnaz & Çeltik 2011: 290). Bu genel eğilimle uyumlu olarak Hüsnî Efendi'nin de kıta-i kebirde mahlasını kullandığı dikkat çeker. *Saadet Gazetesi*'nin 524. sayısında kıta nazım şekliyle neşredilen ilk manzume bir kıta-i kebir olup “Şeref-hulûliyle 'umûmen teşerrûf olunan sâl-i cedîd-i meymenet-bedîd hakkında olup manzûr-i 'âlîleri olmak üzere leffen itâre ve takdîm kılınan târihiñ tab' u neşri taşvîb buyurulduğu şüretde lutfen evvel-be-evvel îfâ-yı iktizâsına müsâ'ade ve himem-i vâlâ-nehem-i 'âliyyeleri sezâ-vâr buyrulmak bâbında” notuyla yayımlanmıştır. Gazetenin bahsi geçen sayısında yeni yıl vesilesiyle yazılmış manzumelere rastlanır. Manzumenin başına eklenen nottan, Hüsnî Efendi'nin de yeni yılın geliş vesilesiyle bir tarih kıtası kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Bu manzume, II. Abdülhamid'in hükümdarlığını öven ve yeni yılın gelişini hayırla yad eden bir söylem içinde kaleme alınmıştır. Kasideye özgü bölümler içermesine rağmen ilk beytinin mukaffa/musarra olmaması nedeniyle manzumenin nazım birimi ve kafiye düzeni açısından kaside değil, kıta olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Aruzun “mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün” kalıbıyla kaleme alınan manzume on üç beyitten müteşekkildir. İlk beyitte cihanın şahı ve zamanın kutbu sıfatlarıyla vasfedilen II. Abdülhamid'e yeni yılın daima mutluluk getirmesi temenni edilir. Hemen ardından padişahın ömrünün uzun olması ve onun yüce gölgesinin (himayesinin) Allah'tan sürekli kılınması arzulanır:

Şehenşâh-ı cihân kutb-ı zemân 'Abdu'l-Hamîd Hâna
Hulûl-i sâl-i feraḥ-fâl-i nev dâ'im ola mes'ûd

Cihân turdukça Hâk 'ömr-i cihân-bânın edip efzûn
Kıla fark-ı enâma sâye-i şâhânesin memdûd (Saadet, 524)

Manzumenin devamında padişahın şanı, ihtişamı ve hilafet makamındaki yüceliği vurgulanır. Bu haşmetin daim olması için dua edilir. Sultan Abdülhamid'in talih yıldızının bir güneş gibi parladığı ve mübalağa ile bunun Ülker yıldızından bile görülebildiği ifade edilir. Beşinci beyitte, onun saltanatı boyunca gecesinin Kadir gecesi kadar şerefli ve gündüzünün bayram günleri kadar mesrur olması, hiç keder ve sıkıntı çekmemesi temenni edilir. Ardından gelen beyitte ise Allah'tan zaferle dolu ordularıyla düşmanı yok etmesi ve düşman ordularını dağıtması niyaz edilir. On ikinci beyitte şair, Hüsnî mahlasını da zikrederek bu manzumenin bir tarih kıtası olduğunu açıkça belirtir. Beyitte geçen "Târîh-i güher-dâr" ifadesi, manzumenin cevher tarih düşürme yöntemiyle¹ kaleme alındığını gösterir. Son beyitte yeni yılın şanlı hükümdar için hayır, bereket ve uğur getirmesi temennisinde bulunulur. Bu dua niteliğindeki mısra hicrî 1304 yılına tekabül etmektedir:

Kemîne bendesi Hüsni de târîh-i güher-dârın
Yazıp neşr ü işâ'a kıldı bâ-nağdîne-i mechûd

Cemî'-i hanedânıyla hemân ol şâh-ı zî-şâna
Bu sâl-i mefhâret-fâl-i nevi yümn eyleye ma'bûd (sene 1304) (Saadet, 524)

Saadet Gazetesi'nde yayımlanan diğer kıtalar ikişer beyitten oluşur. Bunların üçü "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla yazılmış ve gazetenin 845. sayısında yayımlanmıştır. "Bir mey-h'âr lisânından" ifadesiyle kaydedilen ilk kıtada, içki içen bir kişinin ağzından konuşulduğu belirtilir. İçkiyle gelen neşenin sona erdiği, yerini sarhoşluğun getirdiği baş ağrısının aldığı ifade edilir. Bu durumu hafifletmek için bir iki kadeh daha içmek ve bir minder üzerinde yatmak arzulanır. İkinci kıtada da içki, saki, kadeh ve bezm gibi unsurlar etrafında şekillenen eğlence meclisi tasvir edilir. Şair, mey istemek üzere yaklaştıkça sakinin naz ettiğini ifade eder. Ardından ise bir kadeh içki içmek için böylesine bir naz ve niyazın çekilip çekilmeyeceği sorgulanır. Lirik bir dille yazılan üçüncü kıtada sevgilinin saçlarından örtüyü kaldırmasıyla birlikte yüzünün parlaklığının âlemi aydınlattığı ifade edilir. Bu parlak yüz görüldüğünde ise parlak dolunayın bile utancından bulutların ardına gizlendiği dile getirilir.

Saadet Gazetesi'nde yayımlanan diğer iki kıtanın tarih düşürme amacıyla kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Bu kıtalardan ilki, Talat Bey isminde bir zatın sakal bırakmasını tebrik etmek üzere gazetenin 973. sayısında yayımlanmıştır. Hüsnî Efendi söz konusu manzumede, Talat Bey'in sakal bırakmasının onun kemalini artırdığını belirtmekte ve bu vesileyle tarih düşürmektedir. Talat Bey'in cemalini sakalın daha da nurlandırdığının ifade edildiği son mısra cevher tarihle hicrî 1305 senesine işaret etmektedir:

Cevherî târîh Hüsni söyledim tebrîkine
Lihe el-hağ başka nûr vermiş cemâl-i Tal'ata (Saadet, 973)

¹ Cevher tarih, yalnız noktalı harflerin hesaba katılarak düşürüldüğü tarihtir. Bu tür tarihlere bî-nükât, sâde, bî-cevher, ve mühmel gibi adlar da verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Mercanlıgil 1960: 74-75; Canım 2012: 329; Karabey 2015: 202.

Tarih düşürme amacıyla kaleme alınan son kıta, *Saadet Gazetesi*'nin 1161. sayısında "Hüseyin Hâşim Beg Efendinin bu kerre pertev-bağ-ı âfâk intişâr olan (Şihâb) 'unvânlı mecmû'a-i eş'ârına, Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-'askerî Levâzımât-ı 'Umûmiyye Dâ'iresi İkinci Şu'besi hûlefâsından, şâir-i selâset-perver Hüseyin Hüsnî Efendi'nin söyledikleri târîh-i rengîndir" notuyla yayımlanmıştır. Bu ibareden Hüsnî Efendi'nin Hüseyin Hâşim Bey'in "*Şihâb*" adlı şiir mecmuasının hicrî 1305 yılında tamamlanmasını tebrik etmek maksadıyla manzumesini yazdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Hüsnî Efendi'nin *Saadet Gazetesi*'nde "şâir-i selâset-perver" şeklinde takdim edilmesi ve manzumesi için "târîh-i rengîn" nitelemesinin kullanılması üslubuna ve edebî kimliğine ilişkin bir gösterge olarak yorumlanabilir:

Hâme-i rûşen-edâsı Hâşimiñ
Yazdı bir parlak kitâb-ı müsteţâb

Zühre etdi ser-fürû târîhine
Virdi fer âfâka mihr-âsâ Şihâb (sene 1305) (Saadet, 1161)

2.4. Rubai

Hüseyin Hüsnî'nin beşi *Mecmû'a-i Edebiyye*'de, biri ise *Saadet Gazetesi*'nde olmak üzere toplam altı rubaisi tespit edilmiştir. Bu yönüyle rubai, Hüsnî'nin manzumeleri arasında gazelden sonra en fazla sayıda örnekle temsil edilen nazım şeklidir. Mecmuadaki rubailerden üçü, *Ukâz-ı Osmânî* toplantılarının altıncısına gönderilen şiirlerdir. Ramazan ayında düzenleneceği bildirilen bu son toplantıya İsmail Safâ, Maraşlı Kâmil, Ali Nazmî Şirvanî ile birlikte Hüseyin Hüsnî de katılmıştır. Muallim Nacî, bu toplantı vesilesiyle şairlerden âşıkane, mutasavvıfane ve hakimane üsluplarda birer rubai kaleme almalarını istemiştir (Aydın 1999: 34-35). Hüseyin Hüsnî de bu doğrultuda, her biri farklı bir üslubu yansıtan üç rubai yazmıştır. "me'ûlû mefâ'îlû mefâ'ilün fâ" vezniyle yazılan bu rubailerden ilkinde Hüsnî Efendi aşk ateşine tutulduğunu ve bu ateşin her geçen gün daha da şiddetlendiğini, gam ordusunun gönül mülkünü yağmaladığını bu yakıcı hâl karşısında feryat ve figan etmemenin mümkün olmadığını âşıkane bir eda dile getirir:

'Aşk âteşine şaldı beni bir âfet
Günden güne bulmakda bu âteş şiddet
Feryâd u fiğn etmemek olmaz zîrâ
Gam leşkeri dil mülkünü kıldı gâret (Hüseyin Hüsnî 1892: 14)

Tasavvufi söyleyişe sahip olan ikinci rubaide şair tasavvufî düşüncenin temel kavramları olan vahdet ve kesret arasındaki ilişki üzerinden hakikate dair bir anlayış ortaya koyar. İrfan sahiplerinin birliği çoklukta bulduklarını ifade eder. Yani zahirdeki çokluğun ardında mutlak birliğe ulaşanlar, bu birlik hâli dışında kalan çokluğu da açık şekilde idrak ederler. Bu bakış açısıyla kişinin Hak'tan ayrı düştüğünü zannetmesinin yanlış olduğu belirtilir. Şair, Hak ile kul arasında görünen ayrılığın ancak "gayriyyet" in, yani ikilik vehminin ortadan kalkmasıyla son bulacağını ifade eder:

Keşretde bulur 'ârif olanlar vahdet
Vâkıflara vahdetde 'ayândır keşret

Ẓann etme cüdā kendiñi Ḥaḳdan zinhār
Tā selb ola bu aradaki ḡayriyyet (Hüseyin Hüsnî 1892: 14)

Ukâz-ı Osmânî'ye gönderilen ve hikemî üslupla yazılan üçüncü rubai “Okuyup yazmaz bir çocuğa pederiniñ hitâbı” başlığını taşır. Şair, kişinin cehalet vadisinde boş yere oyalanmaması gerektiğini ve kemal sahibi olmayı arzuluyorsa bunu açıkça dile getirmesinin gerekli olduğunu vurgular. Suskunluğun artık yersiz olduğunu belirterek akıl sahibi bir kimsenin böyle bir inadı sürdüremeyeceğini dile getirir. Manzumede cehalet vadiye teşbih edilir, kemal ise ulaşılması gereken bir mertebe olarak sunulur. Kemal sahibi olmak dururken cahillikte inat etmek ise aklın kabul edemeyeceği bir tutumdur:

Vādī-i cehāletde tolaşma böyle
Taḥşīl-i kemālāt idecekseñ söyle
Söyle yeter artık bu sükût-ı bî-cā
‘Âḳıl olan eyler mi ta‘annüd öyle (Hüseyin Hüsnî 1892: 14)

Diğer iki rubai de yine aynı kalıpla yazılmıştır. Bunların ilki suret ile mana, zahir ve hayret gibi tasavvufi kavramlar çerçevesinde Allah'ın birliğine işaret eden bir üslupla kaleme alınmıştır. Allah'ın kudretiyle âlemde tecelli eden kemalatın sınırının olmadığı, bu yönüyle ilahi sanatın insanda hayret uyandırıcı bir boyut kazandığı ifade edilir. Mana âlemine bakıldığında Allah'ın zatından başka bir varlık bulunmadığı, her ne kadar dış görünüşte pek çok suret var gibi görünse de hakikatte bunların hepsinin Allah'a ait olduğu dile getirilir. Diğerinde ise âşığın gönül derdini sevgiliye arz edemeyişi lirik bir söylemle anlatılır.

Genel olarak Hüseyin Hüsnî'nin rubailerde sade bir dil kullandığı söylenebilir. Tasavvufi içerikli rubailerde anlam tasavvufi kavramlar etrafında kurgulanırken hikemî şiirlerde daha öğretici, nasihatkâr ve açıklayıcı bir üslubun tercih edildiği görülür. Âşıkane eda ile yazılan lirik rubailer ise âşığın gönül dünyasını yer yer günlük söyleyişe yaklaşan bir sadelikte sunar.

2.5. Murabba

Murabba, her bendi dört mısradan oluşan, birinci bendin kendi içinde kafiyelendiği ve sonraki bentlerin son mısralarının daima ilk bendin kafiyesiyle uyum sağladığı, en az iki bentten meydana gelen tek kafiyeli bir nazım şeklidir (Kurnaz ve Çeltik: 158). *Mecmû'a-i Edebiyye*'de “manzume” başlığıyla yer alan şiirin murabba nazım şekliyle kaleme alındığı görülmektedir. Ancak murabbalar genellikle aaaa bbba cccca biçiminde yani ilk bende kendi içinde kafiyelenirken, Hüsnî Efendi'nin manzumesinde aaab ccdb dddb kafiyeli örgüsünü tercih ettiği dikkat çekmektedir. Bu tercih, son dönem Osmanlı şiirinde nazım şekillerinin kafiyeli düzenlerinde geleneğin geçirdiği değişim/dönüşüme örnek teşkil eden bir tasarruf değerlendirilebilir. *Mecmû'a-i Edebiyye*'de iki bendi bulunan şiir, *Saadet Gazetesi*'nde bulunan üç ek bent sayesinde 5 bende ulaşmıştır. Bu durum -diğer örneklerde olduğu gibi- farklı kaynaklarda yer alan nüshalarının karşılaştırılmasının, şiirlerin tam metinlerine ulaşmada ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Duygularını doğrudan ve içten bir anlatımla ifade eden Hüsnî Efendi, murabbasında süslü söyleyişten ziyade lirizmi ön plana çıkaran yalın bir dil tercih etmiştir. Genel olarak aşk, ayrılık, sevgilinin vefasızlığı etrafında şekillenen manzumenin ilk bendinde, şair sevgilinin hasretiyle yanıp tutuştuğunu, ayrılık ateşinin gönlünü ve bedenini hüznle yakıp kavurduğunu ifade eder. Bu yakıcı acı o denli güçlüdür ki, ölümünden sonra bile sönmeyeceği düşüncesiyle şair sevgilinin mezarına yaklaşmamasını ve ondan uzak durmasını ister:

Verdi âteş hasretiñ cānā dil-i ğam-nākime
Düşdi nār-i firqatîñ artık ten-i şad-çākime
Ben ölürsem gelme ey zālîm yanaşma hākime
İhtirāz et haşre dek sönmez bir âteş-zārdan (Hüseyin Hüsnî 1892: 15)

İkinci bentte, Hüsnî Efendi gamın gönül mülkünü istila ettiğini ifade ederek sevgilinin merhametsizliğinden yakınır. Üçüncü bentte, ayrılık gecelerinde sevgilinin yüzünü anarak ağladığını, gözlerinden kanlı yaşlar döktüğünü ve sonunda aşk sırrını gizleyemeyerek herkese aşıkâr ettiğini söyler. Dördüncü bentte, şair vuslatı derdine tek çare görüp sararmış yüzü ve gamla dolu gönlüyle sevgiliden merhamet diler. Son bentte ise sevgilinin güzelliğine duyduğu özlemle ayrılığın acısından bedeni paramparça olan Hüsnî, kötü talihinden şikâyet eder ve yaşadığı elem karşısında feryadına şaşılması gerektiğini belirtir:

Hüsn-i 'aşk-engîziniñ müştākı benim ey sîm-ten
Tîr-i hicrāndan ser-ā-pā çāk çāk oldu beden
Tālî '-i nā-sezādır Hüsnî beni nā-kām eden
Çok mudur feryād edersem hālet-i idbārdan (Saadet, 551)

2.6. Müseddes

Edebî bir terim olarak ilk bendi kendi arasında diğer bentlerin son bir veya iki mısraı ilk bent ile kafiyeli olan aynı vezindeki altışar mısralık manzumeler şeklinde tanımlanan müseddes (Kurnaz & Çeltik 2011: 212), *Mecmû'a-i Edebiyye*'de rastlanan nazım şekillerinden biridir. Mecmaada iki bendi bulunan söz konusu manzume, *Saadet Gazetesi*'nde "Bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî levâzımât-ı 'umûmiyye dâ'iresi ikinci şu'besi ketebesinden Hüsnî Efendiniñdir" notuyla dört bent hâlinde neşredilmiştir. Bununla birlikte manzumenin eksik olan iki bendi daha tespit edilerek metin tamamlanabilmiştir.

Hikemî üslupla yazılan müseddesin ilk bendinde rint ve arif tipleri üzerinden dünya hırslarından uzak durmanın önemi ifade edilir. Dünyevi makam ve mevkinin bir hayalden ibaret olduğu vurgulanarak arif olanın geleceğe dair düşüncelerle meşguliyetten imtina etmesi gerektiği belirtilir. Bu bağlamda "râh-ı aşk" bendin merkezine alınarak bu yola yönelmenin ve bir pirin tedrisinde manevi kemale ulaşmanın önemine dikkat çekilir. Zira kalp aynasındaki hüzn ve melal pasının giderilmesinin yani iç huzura kavuşmanın ancak bu şekilde olacağı dile getirilir:

Eylemez rind-i sebû-keş cāh-ı dünyâyı hayâl
Fıkr-i istikbâl kaydı ârife emr-i muhâl
Yokdur erbâb-ı hünerde mâ'il-i cāh u celâl

Râh-ı 'aşka gel tolaşma sevdigim şūrîde-hâl
 Bir muḳaddes pîr bul tâ eyle taḥşîl-i kemâl
 Ḳalmasın mirât-ı ḳalbiñde ḡam u jeng-i melâl (Saadet, 558)

İkinci bentte arifin her varlıkta Allah'ın yüzünü temaşa ettiği için gönlünde Allah'tan başka bir sevgiye yer olmadığı ifade edilir. Tasavvufi düşüncede vahdet-i vücud kavramıyla sıkça vurgulanan bu anlayışa göre görünen her şey, hakikatte Allah'ın isimlerinin birer yansımasıdır (Üstüner 2014: 69-70). Bu nedenle başka bir sevgiliye meyletmek mümkün görülmez. Bu idrak, tasavvufi anlamda fena ve beka makamlarının kavranmasıyla mümkündür. Üçüncü bentte hakikat anlayışı suret, mana, kesret ve vahdet kavramları üzerinden anlatılır. Surete yani dış görünüşe takılı kalmak, vahdetin yani hakikatin idrakine engeldir. Varlığın ardındaki hakikate ulaşmak, ancak çokluk (kesret) perdesinin aşılmasıyla mümkündür. Bu düşünce, metinde geçen Tur ve tecelli kavramları üzerinden Hz. Musa kıssasına yapılan telmihle ifade edilir. Kesret dünyasından yüz çevirip birliğe (vahdet) aşına olan kişinin kalbi, Hz. Musa'nın Tur'da yaşadığına benzer şekilde ilahi cemalin tecellisine mazhar olabilecek bir mertebeye ulaşmış gibidir:

Şûret-i eşyâya bakma ol ḥaḳîḳat-âşinâ
 Ḳünkü olmaz sırr-ı Ḥaḳḳa ehl-i şûret âşinâ
 Perde-i hestîyi çâk et olma ḡaflet-âşinâ
 Olmaḳ isterseñ eger sen merd-i ḥayret-âşinâ
 Terk edip ol keşret-i mevḥûmı vahdet-âşinâ
 Tûr-ı ḳalbiñden tecellî etsin envâr-ı cemâl (Hüseyin Hüsnî 1892: 10)

Müseddesin son bendinde ise manevi olgunluğa erişmiş kişinin yani insan-ı kâmilin mertebesi konu edilir. Manzumenin muhtevasına bakıldığında tasavvufi seyr ü sülûk süreci etrafında şekillendiği görülmektedir. Nefis terbiyesiyle başlayan bu süreçte bir mürşidin irşadıyla dünyevi arzu ve hırsların terk edilmesi öğütlenir. Bu safha, manevi yolculuğun ilk basamağını teşkil eder. Devamında sufi bakışıyla varlık âleminin her bir unsurunda ilahi zatın tecellilerini temaşa etme düşüncesi öne çıkar. Suretten manaya, kesretten vahdete yönelik vurgulanarak vahdet-i vücud anlayışı merkeze alınır. Nihayet bu merhaleleri içselleştiren ve nefsi engelleri aşan kişinin ulaştığı son makam olan insan-ı kâmil mertebesiyle manzume son bulur.

2.7. Tahmis

Tahmis kelimesi sözlük anlamı itibarıyla bir nazım biriminin mısra sayısını beşe çıkarmak anlamına gelir. Edebî bir terim olarak ise bir gazel ya da kasideyi beş mısralık bentler hâline getirmek yani muhammese dönüştürmek anlamında kullanılır. Nitekim tahmis, bir gazelin aynı vezin ve kafiye de genişletilmesiyle elde edilen bir nazım şeklidir (Kurnaz & Çeltik 2011: 200). *Mecmâ'a-i Edebiyye*'de "tahmis" başlığıyla kayıtlı bir manzume bulunmaktadır. Bu manzume beş bentten oluşmaktadır. Ancak söz konusu tahmisin hangi şairin gazeli üzerine yazıldığına dair mecmuada herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Buna karşılık *Saadet Gazetesi*'nde aynı tahmisin "(Ḳuşadalı) Merhûmüñ Mürîdânından Bir Zâtıñ imiş" notuyla neşredildiği tespit edilmiş, böylece Hüsnî Efendi'nin kimin manzumesine tahmis yazdığına dair sınırlı da olsa bir ipucu sunulmuştur.

Âşıkane söyleyişle kaleme alınan tahmis boyunca kırgın ve mahzun bir edayla, hem sevgilinin zulmüne sitem edilmekte hem de onun tekrar eski şefkatli hâline dönmesi arzu edilmektedir. Manzumenin ilk bendinde, “neydi” ve “o” kelimelerinin tekrarıyla âşığın geçmişteki mesut ve keyifli günleri hatırlatılır. Hüsnî Efendi mecliste birlikte geçirilen neşeli vakitleri, içten dostlukları, mestane bakışları ve gönülden sohbetleri hatırlatarak sevgiliye bir serzenişte bulunur. “Neydi” sorusunun mısra başı tekrarlarıyla, sevgiliyle geçirilen güzel anların artık bir hatıra olduğuna işaret eder. Böylece mazide yaşanan mutlulukla içinde bulunulan ayrılık hâli arasındaki tezat belirginleştirilir:

Neydi o zevk u şevk ile meclisde 'işretiñ
Neydi şafâ-yı kalb ile rindâne şöhbetiñ
Neydi nigâh-ı nâzıla mestâne hâletin
Neydi o 'ıyş u nûş ile 'arz-ı maḥabbetiñ
Neydi o 'işveler o nevâzişle ülfetiñ (Hüseyin Hüsnî 1892: 9)

İkinci bentte sevgilinin saf güzelliğine duyduğu iştiaḥ uğruna canını feda ettiğini dile getirir. Sevgilinin mecliste birlikte olduğu zamanlardan söz ederek bir zamanlar aşına nazarlarla gönlünü kendisine bağlayan sevgilinin şimdi ona yabancı gibi davranmasına anlam veremez. Üçüncü bent, âşığın kendini sevgilinin emrine kayıtsız şartsız teslim etmiş bir kul gibi gördüğü ve onun vuslatı zamanında her şeyin ne kadar huzurlu olduğunu vurguladığı fakat şimdi ayrılık yüzünden kalbinde derin acılar taşıdığını ifade ettiği bir kısımdır. Bu bentte şair, göz nuru olan sevgilinin merhametine ve şefkatine seslenerek onun tekrar lütufkâr bir tavır göstermesini temenni eder:

Maḥv eylemekse 'âşıkını maḥsadiñ eger
Bir bendeyim ki emriñe tam inḳıyâd eder
Vaşlıñ gününde yok iken âlâmdan eşer
Hicriñde cân evine ne ğamlar gelip gider
Gelmez mi nûr-ı dîdem 'aceb raḥm u şefḳatiñ (Hüseyin Hüsnî 1892: 9)

Dördüncü bentte bir zamanlar sevgilinin vuslatıyla neşeli ve mesut olduğunu ancak şimdi onun hicranı yüzünden dünyasının karardığını bildirir. Âşıklığı sebebiyle gördüğü eziyet karşısında bir günah işlemiş gibi cezalandırılmasını anlamlandıramayan şair, sevgiliden şefkatine sığınarak rahmet talebinde bulunur. Beşinci ve son bentte ise sevgilinin niçin kendisinden bu denli kaçınıp sakındığını, böylesine bir zulme kimsenin cevaz vermeyeceğini dile getirir. Kendisinin sevgilinin ayağının toprağına düştüğünü, ona yalvardığını söyleyerek âşığını nazıyla harap ettiğini, onun bu niyaz yükünü sevgilinin kaldıramayacağını belirtir.

2.8. Tazmin

Bir dize ya da beytin veya bir şiirin herhangi bir mısraının beytinin ya da bir bölümünün alınarak bent sonlarında vasıtalar şeklinde tekrarlanmasına tazmin denir (Dilçin 2013: 276; Kurnaz & Çeltik 2011: 206). *Mecmû'a-i Edebiyye*'de “Yenişehir-i Fenâr Müftüsü şâ'ir-i meşhûr İzzet Efendi'nin bir beytini tazmin” başlığıyla yer alan manzumede, İzzet Efendi'nin ¹ “Aldık fitîli mûm gibi şimdi yanarız /

¹ Yenişehir Müftüsü İzzet Efendi'nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Nar 2016: 8-17.

Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız” matla beytinin¹ (Nar 2016: 505) üzerine üçer mısra eklenmek suretiyle beş bent hâlinde tazmin edildiği görülmektedir. “Mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün” kalıbıyla yazılan manzume divan şiiri geleneği içerisinde aşk mefhumunu merkezine alan bir eda ile kaleme alınmıştır. Şiirde özellikle mecazî aşkın şiddetli tezahürleri vurgulanırken ateş, mum, pervane ve yanmak gibi kavramlar aracılığıyla âşğın içine düştüğü ızdırab hâli sembolik bir anlatımla ifade edilir:

Biz ‘âşık-ı pervâne-veş bezm-i nigârız
Yansağ dağı âh eylemeyiz şanma hezârız
Cân-sûhte-i şûrîde-i hîffet şevk-medârız
Aldık fitîli mûm gibi şimdi yanarız
Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız (Hüseyin Hüsnî 1892: 12)

2.9. Müfret

Divan şiirinin en temel nazım birimi olan beyit kendi içinde kafiyeli ise matla, kafiyesiz ise müfret olarak adlandırılır. Herhangi bir manzumenin parçası olmayan bu türden bağımsız beyitler divanlarda genellikle müfredât, metâli veya ebyât gibi başlıklar altında bir araya getirilir (Kurnaz ve Çeltik, 2011: 2, 7). *Mecmû'a-i Edebiyye*'de Hüseyin Hüsnî Efendi'nin “Beyt-i meşhûrını şöyle tercüme etdim” notuyla bir beyti Farsçadan tercüme ettiği kayıtlıdır. Sâib-i Tebrîzî'ye ait olduğu (Bozorganeparsi, t.y.) anlaşılan söz konusu beyit şu şekildedir:

Âh eger mestî numûdî her hâramî çün şerâb
Ân zemân ma‘lûm gerded der cihân huşyâr kîst

Hüsnî Efendi, bu beyti aynı aruz kalıbıyla manzum olarak Türkçeye şu şekilde çevirmiştir:

Mey gibi her bir hâram etseydi ser-hûş âdemi
Ol zemân aîlâr idik ‘âlemde kimdir hûşyâr (Hüseyin Hüsnî, 1892: 15)

Hüseyin Hüsnî Efendi'nin Sâib-i Tebrîzî'ye ait Farsça beyti nazmen Türkçeye çevirmesi, onun klasik Fars edebiyatına olan ilgisini ve bu dile dair temel birikimini göstermesi bakımından dikkat çekici görülebilir. Şairin nazmen çeviri yolunu tercih etmesi, anlamı aktarmakla kalmayıp şiirin şekil özelliklerine de önem verdiğini düşündürür. Her ne kadar büyük bir şiirsel derinlik ya da edebî değer taşıyor gibi görünse de söz konusu çeviri Hüsnî Efendi'nin Farsçadan Türkçeye nazmen çeviriye yönelişini ortaya koyan mütevazı bir deneme niteliğindedir.

¹ Oktay Nar'ın çalışmasında (2016: 505) beyit, mısralar yer değiştirmiş olarak “Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız/ Aldık fitîli mûm gibi şimdi yanarız” şeklinde müfret başlığı altında verilmiştir.

SONUÇ

Son dönem Osmanlı şairlerinden Hüseyin Hüsnî Efendi'nin bilinen tek eseri bazı şiirlerini içeren *Mecmû'a-i Edebiyye*'dir. Bu matbu eserde 13 gazel, 5 rubai, 3 kıta ile birlikte birer adet murabba, tahmis, müseddes, tazmin ve tercüme beyit yer almaktadır. Bununla birlikte şairin, *Saâdet Gazetesi*'ne göndererek yayımlattığı 11 gazel, 6 kıta ile birer kaside ve rubaisinin daha bulunduğu tespit edilmiştir. Böylece bu çalışma ile Hüsnî Efendi'nin mecmuada yer almayan manzumeleri de gün yüzüne çıkarılmış, şairin edebî kimliğini daha bütünlüklü biçimde değerlendirmeye imkân sağlayan yeni metinler literatüre kazandırılmıştır. Hüseyin Hüsnî Efendi'nin şiirlerinin farklı zamanlarda çeşitli sayılarda *Saadet Gazetesi*'nde yayımlanmış olması, dönemin gazetelerinde şiir neşriyatına verdiği önemi göstermektedir.

Genel olarak manzumelerine bakıldığında, Hüseyin Hüsnî Efendi'nin vezin kullanımı konusunda başarılı olduğu görülmektedir. Şiirlerinde dil ve ifade açısından zaman zaman klasik şiirin ağır ve süslü üslubundan uzak, daha sade ve anlaşılır bir tutum benimsediği de dikkat çekmektedir. Eserlerindeki tema ve söyleyiş çeşitliliği, şairin hem lirik hem de hikemî ve tasavvufî tarzlarda mazume kaleme aldığını göstermektedir. Hüsnî Efendi'nin Sâ'ib-i Tebrizî'ye ait bir beyti Türkçeye nazmen tercüme etmesi, şairin Farsçaya olan hâkimiyetini gösterdiği şeklinde değerlendirilebilir. Nazım tekniğindeki yeterliliği, klasik Türk şiirinin diline ve imge dünyasına vukufiyeti, farklı nazım şekillerini uygulamadaki başarısı Hüsnî Efendi'yi XIX. yüzyılın son dönem şairleri arasında dikkate değer bir konuma yerleştirmektedir.

Hüsnî Efendi'nin manzumelerinde, klasik Türk şiiri geleneğine bağlı kalmakla birlikte şekil ve muhteva açısından bazı yönleriyle yenilikçi denebilecek özellikler görülmektedir. Örneğin on gazelinde mahlas kullanılmamış, iki gazel dört beyit şeklinde yazılmış ve bir gazelde mahlas yalnızca makta beyti dışında yer almıştır. On gazelin toplam gazeller içinde önemli bir sayı oluşturması, şairin bu eserleri *Saadet Gazetesi*'nde kendi adıyla yayımlatması ve dolayısıyla mahlasa ihtiyaç duymaması ile açıklanabilir. Muhteva açısından ise şairin aşk temasına yaklaşımı sınırlı da olsa geleneksel kalıplardan sapar. Âşığın sevgiliden yüz çevirmesi ve ona beddua etmesi Hüsnî'nin geleneksel muhtevayı yeniden yorumlama eğilimi şeklinde okunabilir.

Bu çalışmayla Hüseyin Hüsnî Efendi'ye ait daha önce bilinmeyen 19 mazume tespit edilerek literatüre kazandırılmıştır. Söz konusu manzumelerin tamamının *Saadet Gazetesi*'nde ortaya çıkarılmış olması, son dönem Osmanlı gazetelerinin araştırılmasının önemini vurgulamaktadır. Bu tür kaynakların sistematik olarak incelenmesi, döneme ait müstakil eserlerin yanı sıra henüz gün yüzüne çıkmamış şairlerin yeni manzumelerinin literatüre dâhil edilmesine katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla son dönem Osmanlı matbuatına yönelmenin, klasik Türk şiiri çalışmaları bakımından verimli sonuçlar doğuracağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. (1996). *Keşfu'l-Hafâ I-II*. (Ahmed el-Kallâş, Haz.). Beyrut.
- Akün, Ö. F. (1994). "Divan edebiyatı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 9, ss. 389-427.
- Aydın, E. (1999). *Saadet Gazetesindeki edebî faaliyet üzerine bir araştırma*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Batğı Akman, Ö. (2022). Osmanlı'nın son şair okulu talebelerinden biri: Hüseyin Hüsnî Efendi ve Mecmû'a-i Edebiyye'si. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 26, ss. 650-657.
- Bilkan, A. F. (1997). *Nâbî Dîvânı*. MEB Yayınevi.
- Canım, R. (2012). *Divan edebiyatında türler*. Grafiker Yayınevi.
- Çelik, M. F. (2019). *Klasik türk şiirinde tipler*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Dilçin, C. (2013). *Örneklerle türk şiir bilgisi*. TDK Yayınları.
- Erdoğan, M. (2013). *Güzellik unsurlarıyla divan şiirinde sevgili*. Kitabevi Yayınları.
- Eren, H. (2023). "Hadikatü's-süedâ etkisiyle yazılan bir kerbelâ mesnevisi: Hafid Efendi'nin Meşhed-i Mihr-i Cemâl'i". *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10(26), ss. 79-116.
- Hüseyin Hüsnî Efendi (1892). *Mecmû'a-i Edebiyye*. Mahmûd Bey Matbaası.
- <https://bozorganeparsi.blogfa.com/post/66>
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf>
- İnal, İ. E. M. K. (1969). *Son asır Türk şairleri*. C.1. Milli Eğitim.
- İpekten, H. (2005). *Eski Türk edebiyatı nazım şekilleri ve aruz*. Dergâh Yayınları.
- Karabey, T. (2015). *Türk edebiyatında tarih düşürme*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Karaköse, S. & Akdeniz, M. (2022). Klasik Türk şiiri metinlerinde döngü. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 29, ss. 672-689.
- Keleş, R. (2013). *Divan şiirinde lafzî âyet ve hadis ıktibasları*. [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kurnaz, C. (1995). Felek. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.12, ss. 306-307.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî*. (C. Kurnaz & M. Tatçı, Haz.). Bizim Büro Yayınları.
- Mercanlıgil, M. (1960). *Ebcad Hesabı*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Nar, O. (2016). *Yenişehirli İzzet: hayatı, edebî kişiliği ve dîvânı'nın tenkitli metni (metin-inceleme-dizin)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Örs, H. (1962). *Epikür, mektuplar ve maksimler*. Remzi Kitabevi.

Özgül, K. (2006). *Dîvan Yolu'ndan Peraya selâmetle*. Hece Yayınları.

Sa'âdet. (1896, 30 Eylül). Nr. 524, s. 3.

Sa'âdet. (1886, 30 Teşrinievvel). Nr. 549, s. 3.

Sa'âdet. (1886, 1 Teşrinisani). Nr. 551, s. 3.

Sa'âdet. (1886, 9 Teşrinisani). Nr. 558, s. 3.

Sa'âdet. (1886, 5 Kanumevvel). Nr. 580, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 8 Kanunisani). Nr. 609, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 29 Kanunisani). Nr. 627, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 11 Nisan). Nr. 689, s. 2–3.

Sa'âdet. (1887, 30 Nisan). Nr. 705, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 17 Haziran). Nr. 748, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 25 Temmuz). Nr. 777, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 10 Ağustos). Nr. 791, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 4 Eylül). Nr. 810, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 15 Teşrinievvel). Nr. 845, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 17 Teşrinievvel). Nr. 847, s. 3.

Sa'âdet. (1887, 13 Kanunievvel). Nr. 896, s. 3.

Sa'âdet. (1888, 13 Şubat). Nr. 949, s. 3.

Sa'âdet. (1888, 28 Şubat). Nr. 962, s. 3.

Sa'âdet. (1888, 28 Şubat). Nr. 973, s. 3.

Sa'âdet. (1888, 8 Mayıs). Nr. 1023, s. 3.

Sa'âdet. (1888, 30 Temmuz). Nr. 1091, s. 3.

Sa'âdet. (1888, 23 Teşrinievvel). Nr. 1161, s. 3.

Şahin, K. Ş. (2011). Sevgilinin güzellik unsurlarından saç ve saçın âşık üzerindeki etkisi. *Turkish Studies*, 6(3), ss. 1851-1867.

Şentürk, A. (2021). Osmanlı şiiri kılavuzu. C.5. OSEDAM.

Tanyıldız, A. (2009). Sevgilide güzellik unsuru olarak saç. *Turkish Studies*, 4(2), ss. 975-992.

- Tökel, D. A. (2004). İbrahim ibni Edhem. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, C.3. ss. 342-344.
- Uludağ, S. (1997). Hallâc-ı Mansûr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.15, ss. 377-381.
- Uludağ, S. (2016). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. Kabalcı Yayınevi.
- Üstüner, K. (2014). *Tasavvuf ve klasik şiirimiz*. Akçağ Yayınları.
- Yavuz, F. & Özen, İ. (1972). *Osmanlı Müellifleri*. C.2. Meral Yayınevi.
- Yılmaz, O. (2015). *Necâtî Bey Dîvânı*. AKM Yayınları.

Mecmû'a-i Edebiyye¹ğazel²

[fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün]

[2]³ Çeşm-i bîdârım şeb-i firqatde giryândır bütün

Kâlb-i sūzânım gâmîñla âteş-efşândır bütün

Derd-i hicrânîñla ketm etsem de hâl-i hüznümü

Peykerimden şüret-i hâlim nümâyândır bütün

Öyle bir hürşîd-i hüsne mâ'ilim 'âlemde kim

Vech-i tâb-efrûzına 'âlem de hayrândır bütün

Urma hançerler dil-i 'uşşâka ey şayyâd-ı cân

Kıydığın cânlar terahhüm kıl ki insândır bütün⁴

Âh u efgân etmemek kâbil degildir Hüsniyâ

Gördüğüm bîdâdlar bādî-i efgândır bütün

ğazel⁵

[fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün]

Nâvek-i hicrânîñ ey meh etdi sinemden güzër

Merdüm-i çeşmimde cârî oldu hûn-âb-ı ciger

Çâre-sâz ol ey devâ-sâzı dil-i mecrûhumuñ

Tâkatim selb oldu dilde kalmadı ârâm u fer

Gerçi çokdur derd ü gâm göñlümde lakin ey melek

Ka'be-i küyuñ hayâlî başka bir sevdâ-yı ser

Çok temâşâ eyledim billür gerdenler faķat

Görmedim ben sen gibi bir şâhid-i sîm-âb-ber

[3] Tîr-i âhımdan bütün âfâķ olurken çâķ çâķ

Etmiyor mu sevdiğim âhım saña hâlâ eşer

Kûh u şahrâ-yı cününü eyleyip geşt ü güzër

'Âķibet endûh u gâm şehri baña oldu maķar⁶

Âteşîñ rûyuñ gâmından dūd-ı âhım âteşi

Târem-i eflâķe şaldı ey kamer-tal'at şerer

Kûy-ı yâre ger düşerse râhîñ ey peyk-i şabâ

Bûs edip hâķ-i derin derd-i dilimden ver haber

ğazel⁷

¹ Latin harflerine aktarılırken eserin tertibi korunmuş, neşredildiği tarih (1308/1891) dikkate alınarak eser günümüz imlasına göre okunmuştur.

² Bu manzume aynı zamanda Saadet, 621'de "Bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî levâzımât-ı 'umûmiyye dâ'iresi ikinci şu'besi hulefâsından Hüseyin Hüsnî" notuyla yayımlanmıştır.

³ Rakamlar matbu metnin sayfa numaralarını göstermektedir. Köşeli parantez içinde yazılanlar metne tarafımızca eklenmiştir.

⁴ Bu beyit sadece Saaadet, 621'de vardır.

⁵ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 556'da "Hüsnî Efendi'nin Bir ğazel-i 'âşıkânesidir" notuyla yayımlanmıştır.

⁶ Bu beyit sadece Saadet, 556'da vardır.

⁷ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 693'de "Müsta'iddân-ı şu'arâdan Hüseyin Hüsnî efendi'nindir" notuyla yayımlanmıştır.

[mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün]
 Tecellî-gâhsın bir mehbi't-i 'ulyāya beñzersiñ
 Bu âteşlerle ey dil meş'al-i Sînāya beñzersiñ

Seniñ vardır kemāl-i hüsn ü ānıñ ānda nokşān var
 Demem ey reşk-i hürşîd-i cihān-tāb aya beñzersiñ

Seni Ceyhūna¹ teşbîh eylemem ey eşk-i cüşānum
 Hevā-yı 'aşk ile mevvāc bir deryāya beñzersiñ

Nevā-yı 'aşk ile sūrāh sūrāh olmuş inñlersiñ
 Sen ey qalb-i hāzīm nāy-ı Mevlānāya beñzersiñ

Hıttāb-ı cān-fezā-yı lutfına oldum yine nā'il
 Dedi ol gonca-fem Hüsnî baña şeydāya beñzersiñ

ğazel²
 [mef ulü mefâ 'ilü mefâ 'ilü fe 'ulün]
 Düşdüm yine âteşlere pervāneyim ben
 Üftāde-i şem'-i ruḥ-ı cānāneyim ben

[4] Miḥnetle beni maḥv edemez gerdiş-i gerdün
 Te'sîr-i elemle ezilir dāne miyim ben

Bint-i 'Araba dil veremem olsa da Leylā
 Mecnūn gibi āvāre vü dīvāne miyim ben

Bend oldu gönül zülf-i semen-büyuna yāriñ
 Meşşāta-i hüsnünde 'aceb şāne miyim ben

Her dem gelirim neşve-i 'aşkıñla hūrūşa
 Bilmem ki hūrūş etmede ḥum-ḥāne miyim ben

ğazel³
 [fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün]
 Şāhidiñ rüy-ı mücellāsına ḥayrānız biz
 Vech-i şāfında anıñ şāhid-i Rāḥmānız biz⁴

Dede cānlar bizi dil-mürde kıyās eylese de
 Anlara qāleb-i bî-rūḥ denir cānız biz

Gerçi biz dem ururuz mey-gede vü sākîden
 Şanma mey-nüş bizi 'aşk ile sekrānız biz

Bizi taḥkîre nezāketle çalışma ey şūḥ
 Añlarız nefretiñi şāhib-i 'irfāñız biz

Etme üftādeñe āhū gibi vaḥşetle nigāh

¹ Çalışmada özel isimlerin yazımına büyük harfle başlanmış ancak bu isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır.

² Bu manzume aynı zamanda Saadet, 658'de "Bāb-ı vālā-yı ser-'askerî levāzımāt-ı 'umūmiyye dā'iresi ikinci şu'besi ḥulefāsından Hüseyin Hüsnî tarafından ihdā olunur" notuyla yayımlanmıştır.

³ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 575'te "Bāb-ı vālā-yı ser-'askerî levāzımāt-ı 'umūmiyye dā'iresi ikinci şu'besi ketebesinden Hüsnî Efendi'nin bir güzel gazelidir" notuyla yayımlanmıştır.

⁴ Bu beyit sadece Saadet, 557'de vardır.

Üns ü ülfet yaraşır bizlere insânız biz

ğazel¹

[fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün]

Gerçi kim 'âlemde çok gördüm melek-sîmâ güzel
Görmedim bir sen gibi mümtâz u müstesnâ güzel

[5] Servler hayretde kalsın şîve-i reftârîna
Nev-'arūs-āsâ şalın ey kâmeti bālâ güzel

Bir meleksiñ cevheriñ² nûr-ı mücerreddir faķat
Şûret-i insânda hâlk etmiş seni Mevlâ güzel

Biñ hâķîķat keşf eder her bir nazarda çeşm-i cân
Bir Kitâbu'llâh-ı³ nâtîksîñ sen ey ra'nâ güzel

Tal'atîñden müstenîr olmaķdadır hep kâ'inât
Ėarķ-ı envâr eylediñ âfâķı mihr-āsâ güzel

ğazel⁴

[mef'ûlû fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün]

Şolmuş şararmış âh yine gül cemâliñiz
Zâhirdir işte şûretiñizden melâliñiz

Ey nûr-ı dîde söyleyiñiz derdiñiz nedir
Yok mu beyân-ı hâle de âyâ mecâliñiz

Bâ'îş nedir bu şîven ü âh-ı dem-â-deme
Dünyâyı ağladır sa sezâdır şu hâliñiz

Ėalb-i şafâ-medârıma billâh sevdigim
Ėüzn-âver oldu şûret-i Ėüzn-iştimaliñiz

Hüsnî gibi hevâ-yı maĖabbetle 'âķibet
'Âşufte-hâl kıldı beni zülf ü hâliñiz

[6] Ėazel

[mef'ûlû fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün]

Ol mâh olaydı bir şeb eger mihmânımız
FaĖr eyler idi Ėaşre ķadar Ėânedânımız

ZaĖm-ı derûna ķâre bulaydı taķîbimiz
Fâş olmaz idi 'âleme derd-i nihânımız

Ol seng-ķalbe etmedi te'sîr 'âķibet
Âhen-dilânı ağladan âh u fiğânımız

Ol nev-civândan âh vefâ istedikķe biz
Cevr ü cefâyı artırıyor nev-civânımız

¹ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 712'de yayımlanmıştır.

² Matbu nüshada cevherleriñ yazılmıştır.

³ Kelime mecmuada كتاب الله şeklinde yazılmıştır. Bu yazım, kağıdın yere düşmesi durumunda "Allah" lafzının doğrudan yere temas etmesini önlemeye yönelik bir hassasiyetin göstergesidir. Kutsal isimlere karşı gösterilen edep ve saygının somut bir yansıması olarak klasik metinlerde zaman zaman bu türden yazım tercihleriyle karşılaşmak mümkündür.

⁴ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 943'te yayımlanmıştır.

El-kıışsa şem'-i hüsnüne sūzān olup gider
Pervāneler mişālî maḥabbetle gider cānımız¹

ğazel²

[mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fe'ülün]

Gönlüm ki ḡam-ı aşkla āh-ı şehir eyler
Hicrān elemi eşkimi ḡün-ı ciger eyler

Mihnetle felek kaddimi dönderdi kemāna
Her dem beni bir tîr-i belāya siper eyler

Cān almağa kaşd etdi meger tîr-i nigāhîñ
Revzenler açıp şafḡa-i sīnemde yer eyler

Bir gün olur elbette saña ey dili sengīn
Āhenlere te'sīr iden āhım eşer eyler

Mes'ūd olurum sanma ilā āḡir-i eyyām
Devrān umarım kim seni benden beter eyler³

Gördüm bugün aḡyār ile cānān geziyordu
Şandım ki şehāb içre yine meh güzer eyler

[7] Cān naḡdini rāhında nişār etmiş iken āh
Benden yine ol rūḡ-ı revānım ḡazer eder

ğazel⁴

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Mevceler peydā olur şahrā-yı dilde nūrdan
Bir tecellī-zārdır tefrīḡ olunmaz Tūrdan

Vech-i bāḡīnīñ temāşāsında ḡayrāndır göñül
Ol sebebden fāriḡim sevdā-yı ḡuld u ḡūrdan

Urdıḡı dem şevḡ-i vaḡdetle ene'l-ḡaḡ na'rasın
Nūr-ı muṡlaḡ müştā'ildi şūret-i Mansūrdan

Zıll-ı mevḡūma vūcūd isnād edip zāhid yine
Zann eder bir baḡr-i bī-pāyān serābı dūrdan

Bir ḡaḡā'ik-ḡānedir 'ālem ki ḡüsnī ser-be-ser
Biñ ḡaḡīḡat keşf eder ḡaḡ-bīn olan bir mūrdan

ğazel⁵

[mef'ülü fā'ilātü mefā'īlū fā'ilün]

Āfāḡı tutdu velvele-i āh u zārımız
Eyvāḡ olmuyor mūte'eşşir nigārımız

¹ Mısraın son iki kelimesi mecmuada “cānımız gider” şeklinde yazılarak dizgi hatası yapılmıştır.

² Bu manzume aynı zamanda Saadet, 720'de yayımlanmıştır.

³ 4-5. Beyitler sadece Saadet, 720'de vardır.

⁴ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 949'da yayımlanmıştır.

⁵ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 705'te yayımlanmıştır.

Ey nev-civân amân ne taḥammül-güdâzsıñ
Elden gider görünce seni ihtiyârımız

Eşk ile sîne yaraları âb-dâr olur
Ḥûn-âb-ı giryeden açılır lâle-zârımız

[8] Bûs-ı ğıdâra yok bize ruḥşat mişâl-i zülâf
Bir kıl kadar da yok mu 'aceb i 'tibârımız

Gözler kemâl-i şevk ile Ḥüsnî kudûmunu
Yollarda kaldı dîde-i ḥasret-medârımız

*ğazel*¹

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]
Vaqt-i seḥer girye vü zâr eylerim
Zârımı mağbût-ı hezâr eylerim

Nây gibi ḥasret ile inlerim
Tâ-be-seḥer fikr-i nigâr eylerim

Cûy-ı sirişkim dökerek şubḥ-dem
Kûy-ı dil-ârâya güzâr eylerim

Âh baña kim ne füsûn² eylediñ
Âh ederek leyl ü nehâr eylerim

Naqd-i ḥayât-ı dili ey meh-liḳâ
Şevk ile râhînda nişâr eylerim

Sûziş-i 'aşkıñla seniñ 'âkıbet
Ağlayarak terk-i diyâr eylerim

Der-be-derim Ḥüsnî-i şeydâ gibi
Şanma ki bir yerde qarâr eylerim

[9] *tahmis*³

[mef'ûlû fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün]

I

Neydi o zevk u şevk ile meclisde 'işretiñ
Neydi şafâ-yı kalb ile rindâne şoḥbetiñ
Neydi nigâh-ı nâz ile mestâne ḥâletin
Neydi o 'ıyş u nûş ile 'arż-ı maḥabbetiñ
Neydi o 'işveler o nevâzişle ülfetiñ

II

Mihr-i cebîn-i pâkiniñ oldumsa mâ'ili
Verdim bahâ-yı cânımı 'aşkıñ muḳâbili
Hem-bezm-i 'ıyş u 'işret idik bir zemân velî
Bir 'âşinâ nigâh ile bend eyleyip dili
Şimdi nedir ğarîbiñe bîgâne şüretiñ

III

¹ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 748'de yayımlanmıştır.

² Metinde "ḥüsûn" şeklinde yazılmıştır.

³ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 568'de "Gazel (Kuşadalı) Merhûmûñ Mürîdânından Bir Zâtıñ imiş notuyla" yayımlanmıştır.

Maḥv eylemekse 'âşıkını maḥsadiñ eger
 Bir bendeyim ki emriñe tam inkiyâd eder
 Vaşlıñ gününde yok iken âlâmdan eşer
 Hicriñde cân evine ne ğamlar gelip gider
 Gelmez mi nûr-ı dîdem 'aceb rahm u şefkatiñ

IV

[10] Vaşlıñla şâd u hürrem idim gerçi bir zemân
 Hicriñle çeşm-i zârıma târ oldu hep cihân
 Üftâde-i ğarîbiñe rahm eyle ey civân
 Kâfir mi oldum 'âşıkıñ oldumsa el-emân
 'Âşıklığım duyup ne bu cevır ü eziyetiñ

V

Hüsnî niçün o şüh ediyor bütün ihtirâz
 Üftâde-gâna cevır 'aceb kim verir cevâz
 Düşdüm turâb-ı pâyine çok eyledim niyâz
 Ey nev-nihâl hâlimi kılma harâb-ı nâz
 Bâr-ı niyâzımı çekemez nahl-i kâmetiñ

*müseddes*¹

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

I²

Eylemez rind-i sebû-keş câh-ı dünyâyı hayâl
 Fıkr-i istikbâl kaydı 'ârife emr-i muhâl
 Yokdur erbâb-ı hünerde mâ'il-i câh u celâl
 Râh-ı 'aşka gel tolaşma sevdiğim şürîde-hâl
 Bir muḥaddes pîr bul tâ eyle taḥşîl-i kemâl
 Kalmasın mirât-ı kalbiñde ğam u jeng-i melâl

II

'Ârifiñ gönlünde olmaz hubb-ı sevdâ-yı sivâ
 Çünki meşhûd oldu her yüzden âña vech-i Hudâ
 Cılve-gerdir dâ'imâ çeşminde naşş-ı incilâ
 Fehm edip bu sırrı cânâ ol fenâ-ender-fenâ
 Ref' olunsa pîş-i çeşmiñden bu dâr-ı ibtilâ
 'Âlem-i ma'nâda cânân eylesin 'arz-ı vişâl

III

Şûret-i eşyâya bakma ol haḳîkat-âşinâ
 Çünki olmaz sırr-ı Haḳka ehl-i şûret âşinâ
 Perde-i hestiyi çâk et olma ğaflet-âşinâ
 Olmaḳ isterseñ eger sen merd-i hayret-âşinâ
 Terk edip ol keşret-i mevhûmı vahdet-âşinâ
 Tûr-ı kalbiñden tecellî etsin envâr-ı cemâl

IV

[11] Neşr-i envâr et ser-â-ser 'âleme hürşîd-vâr
 Ğarḳ-ı feyz-â-feyz-i 'aşḳ olsun bütün aḳtâr-ı çâr
 'Âlem-i nâsûtı kılma kendiñe cây-ı karâr
 Perr açıp eflâki seyr et sidreden eyle güzâr
 Rûḥ-ı ḳudsîler bütün feyziñden olsun behre-dâr
 Pîşvâ kılsın 'uluvv-i zâtıñı ehl-i kemâl

Mu'allim Nâcî Efendi Hâzretleriniñ Bir Ğazel-i 'Âlîlerine Nazîredir³

¹ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 558'de "Bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî levâzımât-ı 'umûmiyye dâ'iresi ikinci şu'besi ketebesinden Hüsnî Efendiniñdir" notuyla yayımlanmıştır.

² 1-2. bentler sadece Saadet, 558'de vardır.

³ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 1130'da yayımlanmıştır.

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]
 Nazra-sâz oldukça fârûkâne gâhî gözleriñ
 Münhasif eyler gider hûrşîd ü mâhî gözleriñ

Bir nigâh-ı âteşininden alır âteş kulûb
 Nerden almışdır bu sūz-efgen nigâhî gözleriñ

Hem güler hem tîr atar üftâdegânîñ bağına
 'Âşık öldürmekle mi olmuş mübâhî gözleriñ

Ġamzeler olmağdadır ġâret-ger-i mülk-i vücūd
 Eyliyor îcâd-ı zulm-i bî-tenâhî gözleriñ

Tîr-i müjgân âh mazlûmâne dökdi kanımı
 Hiç zâlim bilmiyor havf-i îlâhî gözleriñ

[12] Kâtil-i cân olduğun işbâta hâcet var mıdır
 Gösterir hûnîlîgin zîrâ kemâhî gözleriñ

Bahtını zülfüñ gibi bak Hüsni-i bî-çâreniñ
 Zulmet-âbâd-ı belâ kılmış siyâhî gözleriñ

Yeñişehr-i Fenâr Müftîsi Şâ'ir-i Meşhûr Merhûm 'İzzet Efendiniñ Bir Beytini Tazmîn¹
 [mef'ûlû mefâ'îlû mefâ'îlû fe'ûlûn]

I

Biz 'âşık-ı pervâne-veş bezm-i nigârız
 Yansağ dağı âh eylemeyiz şanma hezârız
 Cân-sûhte-i şûrîde-i hîffet şevk-medârız
 Aldık fitîlî mûm gibi şimdi yanarız
 Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız

II

Seyrân-gehimiz olmuş iken kûy-ı selâmet
 Cây oldu bize âh şebistân-ı maḥabbet
 Düştük elem-i nâ'ire-i 'aşka nihâyet
 Aldık fitîlî mûm gibi şimdi yanarız
 Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız

III

[13] Âsûde-dil künc-i ferâgat idik evvel
 Zann etme ki yâ beste-i miḥnet idik evvel
 Âzâde-ser-i kayd-ı maḥabbet idik evvel
 Aldık fitîlî mûm gibi şimdi yanarız
 Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız

IV

Bir âteşe şaldı bizi kim hâlet-i sevdâ
 Reşk etse sezâ sînemize sîne-i Sînâ
 Yanmak yaraşır 'âşıka 'âlemde ser-â-pâ
 Aldık fitîlî mûm gibi şimdi yanarız
 Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız

V

Fikr eyleyeli zülf-i siyeh-fâmîñ ey mâh
 Farḡ eylemez olduk geceden gündüzü eyvâh
 Ahkâm-ı kader böyle imiş n'eyleyelim âh

¹ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 1091'de "Bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî levâzımât-ı 'umûmiyye dördüncü şu'besi hûlefâsından Hüseyin Hüsnî Efendiniñdir" notuyla yayımlanmıştır.

*Aldık fitîli mûm gibi şimdi yanarız
Üftâde-i hûbân-ı Yeñişehr-i Fenârız*

kıt'a¹

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

Kesb-i 'ulviyyetse maşşüdiñ çalış

Sa'y eden insân eder kesb-i 'ulâ

[14] Öyle tenbellik yaraşmaz âdeme

Leyse.... [li'l-insâni illâ mâ sa'â]²

'Ukâz-ı 'Oşmânî³ [Altıncı ictimâ']

[meş'ülü mefâ 'ilü mefâ 'ilün fâ]

'Aşk âteşine şaldı beni bir âfet

Günden güne bulmağda bu âteş şiddet

Feryâd u figân etmemek olmaz zîrâ

Ğam leşkeri dil mülküni kıldı ğâret

[meş'ülü mefâ 'ilü mefâ 'ilün fâ]

Keşretde bulur 'ârif olanlar vahdet

Vâkıflara vahdetde 'ayândır keşret

Zann etme cüdâ kendiñi Hâkdan zinhâr

Tâ selb ola bu aradaki ğayriyyet⁴

Oğuyup Yazmaz Bir Çocuğa Pederiniñ Hitâbı

[meş'ülü mefâ 'ilü mefâ 'ilün fâ]

Vâdî-i cehâletde dolaşma böyle

Tahşîl-i kemâlât edecekseñ söyle

Söyle yeter artık bu sükût-ı bî-câ

'Âkil olan eyler mi ta'annüd öyle

[15] manzûme⁵

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

I

Verdi âteş hasretiñ cânâ dil-i ğam-nâkime⁶

Düşdi nâr-i firkatîñ artık ten-i şad-çâkime

Ben ölürsem gelme ey zâlim yanaşma hâkime

İhtirâz et haşre dek sönmez bir âteş-zârdan

II

Hâtır-ı mecmû'ımı 'aşkıñla nâlân eylediñ

Leşker-i ğamla gönül mülkün perişân eylediñ

Hâlîme rahm etmeyip cevri firāvân eylediñ

Çekdigim bilmem nedir sen bî-vefâ ğaddârdan

III

Yâd-ı rüyuñla şeb-i firkatde efġân eyledim

Bister-i miñnetde çeşmânım kızıl kılan eyledim

Râz-ı 'aşkı 'âkıbet dünyâya i'lân eyledim

'Aşk bir sırdır ki olmaz muhtecib ağıyardan

¹ Bu başlık altındaki üç manzume aynı zamanda Saadet, 963'te "Bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî levâzım dâ'iresi ikinci şu'be hülefâsından Hüseyin Hüsnî Efendiniñdir" notuyla yayımlanmıştır.

² (Kur'ân-ı Kerîm 53:39) "İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder."

³ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 726'da yayımlanmıştır.

⁴ Mecmuada "gayret" şeklinde yazılmıştır.

⁵ Bu manzume aynı zamanda Saadet, 551'de "Bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî levâzımât-ı 'umûmiyye dâ'iresi ikinci şu'be ketebesinden Hüsnî Efendiniñ zâde-i tab'-ı laîfleridir" notuyla yayımlanmıştır

⁶ İlk iki bent sadece Saadet, 551'de vardır.

IV

Vuşlatındır sevdigim bir çäre varsa derdime
Nür-ı dîdem bak da inşâf et şu rüy-ı zerdime
Merhamet kılmak seniñ şanıñdır âh serdime
Bir nefes hâlî degil gönlüm gam u ekdârdan

V

Hüsn-i 'aşk-engîziniñ müştakı benim ey sîm-ten¹
Tîr-i hicrândan ser-â-pâ çâk çâk oldu beden
Tâli'-i nâ-sezâdır Hüsnî beni nâ-kâm eden
Çok mudur feryâd edersem hâlet-i idbârdan

[fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün]²

Âh eger mestî numûdî her harâmî çün şerâb
Ân zemân ma'lûm gerded der cihân huşyâr kîst

Beyt-i meşhûrını şöyle tercüme etdim

[fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün]

Mey gibi her bir harâm etseydi ser-hüş âdemi
Ol zemân aîlar idik 'âlemde kimdir hüşyâr

Ber-vech-i âtî iki rubâ'î söyledim

[me'ûlû mefâ'îlû mefâ'îlûn fâ]

Âsar-ı kemâlâtına yokdur gâyet
İnsâna verir şun'-ı İlâhî hayret
Ma'nâda ne var zât-ı Hudâdan gayrı
Zâhirde egerçi görünür çok şüret

[16] dîğer

[me'ûlû mefâ'îlû mefâ'îlûn fâ]

Bir mertebe 'arz eyledim ammâ yâra
Derd-i dili fâş eyleyemem ağıyâra
Ben mest-i şarâb-ı lebiyim cânânıñ
Mestligi var mı mecâl-i inkâra

Şu Kıt'acığ da 'Arz Eyledim

[me'ûlû fâ'îlâtü mefâ'îlû fâ'îlûn]

Kâr eylemezse seyl-i sirişkim 'aceb midir
'Âhen mişâli kalbi olan mäh-päreye
Tûfân koparsa rüy-ı zemîn üzre rûz u şeb
Bârân eder mi hiç eşer seng-i hâreye

Efendim!

Birinci rubâ'îdeki "egerçi" vaktiyle ihtâr buyrulmuş olduğu üzre imâleli düşdü.
"Bârân eder mi hiç eşer seng-i hâreye" mışrâ'ı da Hâfız-ı Şîrâzîniñ:
"der-seng-i hâre katre-i bârân eşer nekerd" mışra'ından alınma gibi bir şey oldu.
Bilmem ma'zûr görülecek miyim?³

¹ Bu bent sadece Saadet, 551'de vardır.

² Bu beyt aynı zamanda Saadet, 777'de "Hüseyin Hüsnî Efendi tarafından vârid oluyor" notuyla yayımlanmıştır.

³ Bu nottan sonra Saadet Gazetesi'nde "Siz kendinizi ma'zûr görüyorsanız biz de görürüz" ibaresi bulunmaktadır.

Hüseyin Hüsnî Efendinin Diğer Şiirleri ¹

[*meḡā 'ilün meḡā 'ilün meḡā 'ilün meḡā 'ilün*]²

Şehenşāh-ı cihān kutb-ı zemān 'Abdu'l-Ḥamīd Ḥāna
Ḥulūl-i sāl-i feraḡ-fāl-i nev dā'im ola mes'ūd

Cihān durdukça Ḥaḡ 'ömr-i cihān-bānın edip efzūn
Kıla fark-ı enāma sāye-i şāhānesin memdūd

Bu şān u şevket u ḡaṣmetde evreng-i ḡilāfetde
Ede Mevlā muḡalled zātını bā-nā'il-i maḡṣūd

Ẓiyā-güster olup mihr-i münīr-i ṭālī'i tā kim
Ser-i ikbālī mā-fevḡ-i Şüreyyādan ola meṣḡūd

Şebi kadr-i şeref-zā rūzı 'ıyd-ı inbisāṭ-efzā
Ola 'ahd-i hümāyūnunda endūh u mihen nābūd

Cünūd-ı nuṣret-ālūdun Cenāb-ı Ḥālīk-ı bīḡūn
Muẓaffer eyleyip ordu-yı a'dāsın ede meḡkūd

O ḡākān-ı mu'allā-şān içün şāyestedür ḡaḡkā
Olunsa her nefesde şıdk ile da'vāt-i nā-ma'dūd

Cebīn-sā-yı 'ubūdiyyetle her beş vaḡt u sā'atde
Sezādır 'arz-ı şükrān etse ḡalk-ı 'ālem-i mevcūd

Ḥadeng-i himmeti gör bāb-ı 'adli eyleyip meḡtūḡ
Cenāḡ-ı bāb-ı bīdādı ḡaviyyen eyledi mesdūd

Nigāh u iltifātı herkese yeksān u bī-pāyān
'Atā vücūdu nāsa şāyegān iḡsānı nā-maḡdūd

Olup 'asrında 'ālem maḡzar-ı ārāmiş ü rāḡat
Zemān-ı zāt-ı mülkdārīlerinden cümle ḡoşnūd

Kemīne bendesi Ḥüsnī de tārīḡ-i güher-dārın
Yazıp neşr ü işā'a kıldı bā-naḡdīne-i mechūd

Cemī'-i ḡanedāniyla hemān ol şāh-ı zī-şāna
Bu sāl-i meḡḡaret-fāl-i nevi yümn eyleye ma'būd (1304)

[*fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*]³

Nūr-ı feyz-i lā-yezālīden olup dil behre-dār
Mihr-i 'ālem-gīr-veş āfāḡa oldum feyz-bār

Lem'a-dān-ı nūr-ı 'irfān-ı İläḡidır göñül
Dem-be-dem neşr-i füyüzāt eyliyor bī-iḡtiyār

¹ Çalışmada manzumelerin sıralanışı, *Saadet Gazetesi*'ndeki yayımlanma tarihleri dikkate alınarak kronolojik bir sıra gözetilmek suretiyle belirlenmiştir.

² Bu manzume Saadet, 524'te "Efendim! Şeref-hulūliyle 'umūmen teşerrüf olunan sāl-i cedīd-i meymenet-bedīd ḡaḡkında olup manzūr-i 'ālīleri olmak üzere leffen itāre ve taḡdīm kılınan tārīḡiñ ṭab' u neşri taşvīb buyurulduḡu şüretde luṭfen evvel-be-evvel ifā-yı iḡtizāsına müsā'ade ve himem-i vālā-nehem-i 'āliyyeleri sezā-vār buyrulmaḡ bābında... Duyūn-ı 'umūmiyye-i 'Osmāniyye vāridāt-ı maḡṣūsa idāresi muḡāsebesinde duḡān-ı 'atīḡ kātibi Ḥüseyin Ḥüsnī" notuyla yayımlanmıştır.

³ Bu manzume Saadet, 549'da "Bāb-ı vālā-yı ser-'askerī levāzımāt-ı 'umūmiyye dā'iresi ikinci şu'be ketebesinden Ḥüsnī Efendiniñ zāde-i ṭab'-ı laṭīfleridir" notuyla yayımlanmıştır.

Vech-i bâķĩnĩn tecellĩ-gāhĩnĩn hayrānĩyĩm
Şũret-i āşārdan nũr-ı tecellĩ āşĩkār

Rũ'yet-i dīdār kıl āyĩne-i evşāfdan
Gezme vādĩ-i cünũn-ı 'aşķda dīvāne-vār

Şārib-i şahbā-yı hayret-āşĩnā-yı-rāzdır
Añlamaz bu nũkteyi şol zāhid-i efsũn-kār

Ķalma keşret içre geç bu hestĩ-i mevhũmdan
Men 'aref¹ dersin alıp ol vāşıl-ı perverdigār

[mef'ũlũ fā 'ilātũ mefā 'ĩlũ fā 'ilũn]²
Göstermedi şũ çarķ-ı sitem-ger şafā baña
Cevr ü cefāyı görmede her an revā baña

Āteşli bir belāya beni şaldı rũzigār
Mũmkin degil bu nār-ı belādan rehā bana

Āşufte kıldı bir bũt-i fettāna göñlũmũ
Ol yüzden oldu bunca sitem rũ-nũmā baña

Tĩĝ-ı sitemle eyledi şad çāk sĩnemi
Ķať'an teraħħum etmedi ol bĩ-vefā baña

Artık 'ilāc sĩneme vāz' etme ey řabĩb
Ķār eylemez bu derd ile zĩrā devā baña

Etmez hezār nāleme bir dād o gül-'izār
Ĥũsnĩ mu'ĩn ü dād-res olsun Ĥudā baña

[fe 'ilātũn fe 'ilātũn fe 'ilātũn fe 'ilũn]³
Ķaşdı var řańcer-i ebrũlarĩnĩn cānĩmıza
Doldu ĥũn-āb-ı cĩger merdũm-i çeşmānĩmıza

Çāk çāk eyledi artık teni manend-i řafes
Tĩĝ-ı cevriñ şuşamış olmalıdır řanĩmıza

Seni de bir ĝama dũçār eder elbet gerdũn
Gũlme ey şũĥ bizim ĥāl-i perişānĩmıza

Bir zemān olmuş idik meclis-i dildāra nedĩm
Şimdi dũr eyledi devrān bizi sultānĩmıza

Ĥũsniyā yāver olursa bize Ĥaķķĩñ 'avnı
Yine vuşlat ederiz sevgili cānĩmıza⁴

¹ "men 'arefe nefseħũ fe-ķad 'arefe rabbehũ" Kendini bilen Rabb'ini bilir manasındaki hadis-i şerif (Aclũnĩ 1985'ten akt. Keleş 2013: 366)

² Bu manzume Saadet, 580'de "Bāb-ı vālā-yı ser-'askerĩ levāzĩmāt-ı 'umũmiyye dā'iresi ikinci şũ'besi ketebesinden Ĥũsnĩ Efendiniñ bir ĝazeli" notuyla yayımlanmıştır.

³ Bu manzume Saadet, 609'da yayımlanmıştır.

⁴ Manzumeden sonra (sa'ādet) bařlıĝı altında "Şimdi dũr eyledi devrān bizi sultānĩmıza" mısra'ı muĝāyir-i řĩvedir. (sultānĩmızdan) demeli idiñiz. Bĩyle şeylerde vezin ve ķāfiye zarũreti řā'iriñ medār-ı ma'zereti olamaz. (vuşlat etmek, şayret

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]¹

Her 'abâ-püşu görüp esrâra mahrem şandılar
Bir sürü çulsuzları eyvâh Edhem şandılar

Biz ne şeytân olduğun fehm etmişiz ammâ 'avâm
Zâhid-i nâdân ü bî-'irfânı âdem şandılar

Bizde Hâk-cüyuz diyen çok fırka-i gümrâh var
Hayf kim râh-ı dâlâli cây-ı eslem şandılar

Her zemân ilzâm ederken remz ile şüfîleri
'Ârif-i deryâ-dili cühhâl-i mülzem şandılar

Mihr-i vechin seyr edenler Hüsniyâ dildârımıñ
Şüret-i âdemde bir nûr-ı mücesssem şandılar

[mef'ûlû fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün]²

'Uşşâk içinde var ise de imtiyâzımız
Bizden dirîğ-ı lutf ediyor serv-i nâzımız

Nâz ehline niyâz eder ehl-i niyâza nâz
Nâz u niyâzı pek seviyor dil-nüvâzımız

Artar şabâh vakti yine geldi nev-bahâr
Âh u fiğân-ı hüzn-eşer-i cân-güdâzımız

Yokdur cihânda gayrı bize kayd-ı ihtirâz
Bir kerre vardı 'âleme fâş oldu zârımız

Seyr eyleyince çeşmini dil lerze-nâk olur
Şayyâd-ı cân mıdır 'acebâ şâhbâzımız

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]³

Ceyş-i gâmdan mülk-i dil bir lahza hâlî kalmadı
Âh kim neyl-i meserret ihtimâli kalmadı

Olmuyor hâlî cihân ifrâtdan tefrîtden
Hayf dünyânın medâr-ı i'tidâli kalmadı

Haylî müddetdir çeker derdiñle hicrân bârını
Hüsni-i hasret-keşîñ artık mecâli kalmadı

Öyle mahv etdim ki kalbimden sivâ ekdârını
Şafha-i sînemde âşâr-ı melâli kalmadı

Bir Mey-h'âr Lisânından⁴

[fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün]

etmek) gibi yeñi çıkma ta'bîrâtdan oluyor. Ammâ kabûle şâyân görülmüyor. (Vuşlat ederiz) yerine (vuşlat oluruz) diyebilirdiñiz" notuna yer verilmiştir.

¹ Bu manzume Saadet, 689'de sadece "nazîre" başlığı altında yayımlanmışsa da gazelin Necâtî Bey'e nazire olarak yazıldığı tespit edilmiştir.

² Bu Saadet, 705'te yayımlanmıştır.

³ Bu manzume Saadet, 791'de yayımlanmıştır.

⁴ Bu üç manzume Saadet, 845'te yayımlanmıştır.

Zevk-i mey zâ'il oldu geldi humâr
Veriñiz bir iki kadeh baña mey

Ben şu mindere serpilip yatarım
İstemem hiç döşek möşek bir şey

[fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün]
Bezm-i 'ayş u tarabda sākīye
Ben niyāz eyledikçe eyler nāz

Dostlar bir kadeh mey içmek için
Çekilir mi bu rütbe nāz u niyāz

[fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün]
Ref' edince niķāb-ı zülfünüzü
Dehri etdi cemāliniz tenvīr

Mihr-i vechiñ görünce şerminden
Girdi zīr-i şehāba māh-ı münīr

[müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün]¹
Ey pādīşāh-ı Cem-hadem v'ey Hüsrev-i gerdün-ħaşem
Sensiñ yem-i cūd u kerem sensiñ meh-i evc-i himem

Ey revnaķ-ı bezm-i ezel v'ey şehriyār-ı bī-bedel
Luţf-ı Hudā-yı lem-yezel hāķān-ı Fārūķi-şiyem

Şāh-ı me'ālī-iktidār zıll-ı Cenāb-ı Kirdigār
Sāyeñde millet pūr-mesār müşkil-ber-endāz-ı ümem

Kılımış seni Rabb-i Mecīd 'ālemde sultān-ı ferīd
Şevketli Hān Abdü'l-Hamīd ğavşü'l-ümemsin lā-cerem

Āfākı kıldı cā-be-cā envār-ı 'adliñ pūr-ziyā
Ancaķ rızā-yı Kibriyā oldu seniñçün mültezem

Sensiñ bugün bī-iştibāh evreng-i 'adle pādīşāh
Hürşid-i fer encüm-sipāh hāmī-i dīn-i muhterem

Artdıķça hüsni himmetiñ dīn-i mübīne hıdmetiñ
Efzün ede Hāķ şevketiñ düşmenleriñ bulsun 'adem

Kıl ey şeh-i kudsi-serir çeşm-i 'ināyetle nazar
Bulsun derūnum tāb u fer tutsun 'adem rāhın elem

Haddim mi ey şāh-ı cihān evşāfıñı etmek beyān
Medhiñde kâşırdır zebān vaşfiñde hayrāndır kalem

Budur niyāzım şubh u şām yā Rab ilā yevmi'l-kıyām
Kıl ol şehensāhı be-kām gösterme aşlā rüy-ı ğam

¹ Bu manzume Saadet, 847'de "Evşaf-ı kudsiyye-i Hāzret-i pādīşāhīyi hāvī olarak bāb-ı vālā-yı ser-'askerī levāzım-ı 'umūmiyye dā'iresi ikinci şu'besi ketebesinden Hüseyin Hüsnî Efendi tarafından tanzim olunan kâşidedir" notuyla yayımlanmıştır.

[meḥ'ülü meḥā'ilün meḥā'ilü fe'ül]¹

[meḥ'ülü meḥā'ilü meḥā'ilün fa']

Cānānım ile berāber gitdi cānım
Cān tende kalır mı gidicek cānānım
Cānān ile cānım 'acabā bir şey mi
Ben bu revīşin ḥikmetine ḥayrānım

[meḥā'ilün fe'ilātün meḥā'ilün fe'ilün]²

Cihān-ı ḥüsnün o āfet ki mihr-i enveridir
Viren 'avālime revnaḥ cemāliniñ feridir

Cihānda gerçi güzeller bütün sitem-ger olur
Faḫaṭ güzelleriñ ol dilber en sitem-geridir

Ṭarīḳ-i 'aşḳda her bir belāya ḫarṣu ṭurur
Göñül bu 'arṣa-i 'aşḳın 'aceb ḡazanferidir

O āfitābdan el-ḫaḳ beni cüdā edeni
Süründürürse yüz üzre Cenāb-ı Ḥaḳ yeridir

Ne söylenip duruyorsuñ başımda haydi yıkıl
Ṭabīb efendi bu ḥummā degil ecel teridir

Görüp de ḫālīmī yārān ta'accüb eylemeyiñ
Beni bu ḫāle koyan bir zemāne dilberidir

[meḥā'ilün fe'ilātün meḥā'ilün fe'ilün]³

Bilir de ḫālīmī raḥm eylemez nigār neden
Revā görür baña cevır ü cefāyı yār neden

Cevāb vermedi şordum o şūḫ-ı dil-şikene
Görünce sen beni etmekdesin firār neden

Raḳībe yüz verip ülfetler eyliyor ancak
Benimle ülfeti sevmez ol dil-şikār neden

Gücenmedim diyor ammā görünce yār beni
Neden olur nigeh-endāz-ı iḡbirār neden

Geçende va'd-i vişāl eylemiş idiñ şimdi
A nūr-ı dīde nedendir bu i'tizār neden

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]⁴

Lihye irsāl etdiğin gördükde erbāb-ı kemāl
Bir delīl-i a'zām 'add etdi kemāl-i Ṭal'ata

Cevherīn tāriḫ Ḥüsnī söyledim tebrīkine
Lihye el-ḫaḳ başḳa nūr vermiş cemāl-i Ṭal'ata (sene 1305)

¹ Bu manzume Saadet, 896'da yayımlanmıştır.

² Bu manzume Saadet, 896'da yayımlanmıştır.

³ Bu manzume Saadet, 962'de "Bāb-ı vālā-yı ser-'askerī levāzım dā'iresiniñ ikinci şu'besi ḫülefāsından İstanbullu Ḥüseyin Ḥüsnī Efendiniñdir" notuyla yayımlanmıştır.

⁴ Bu manzume Saadet, 973'te "Bāb-ı vālā-yı ser-'askerī levāzım dā'iresiniñ ikinci şu'besi ḫülefāsından Ḥüseyin Ḥüsnī Efendiniñdir" notuyla yayımlanmıştır. Manzumeden sonra (Sa'adet) başlığı altında "İltifātınıza teşekkür ederiz" ibaresi bulunmaktadır.

[*mef'ûlû fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün*]¹

Çıkmağ degil iken o mehiñ kârı ğurbete
Çıkmağ işitdim âh bugün yârı ğurbete

Bilmem ki ğurbeti o şehiñ ihtiyârdan
Sevğ eylemek mi bendesin efkârı ğurbete

Lâyık degildi atdı faķať çarh-ı bî-emân
Hem nâm-ı ibn-i Hayder-i Kerrârı ğurbete

Bîmârım işte derd-i firâķıñla 'avdet et
Raħm et düşürme 'aşıķ-ı bîmârı ğurbete

Tenhâca 'azmi ğurbete Hüsnî ğarîbdır
Çıkmağ degil iken o mehiñ kârı ğurbete

[*ġazel*]

[*mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün*]²
Gelip ol mâh-rû bir dem benimle hem-nişîn olmaz
Naşıl kârım ğam-ı hicr ile feryâd u enîn olmaz

Göñülden buğz u kîniñ selbine iķdâm kıl zîrâ
Maħabbet ehline ey nûr-ı dîdem buğz u kîn olmaz

Bu bir darb-ı meşeldir duymadıñ mı ey bût-i bî-dîn
Kimiñ kim sînesinde merħamet olmazsa dîn olmaz

Mu'inim yaverim yokdur demem andan kim ey Hüsnî
Olur mu bir ğarîb ü bî-kese Mevlâ mu'in olmaz

Bu sözde hem-zebân oldum seniñle ben de ey Nâbî
Kenârıñ dilberi nâzik de olsa nâzenîn olmaz

[*ġazel*]³

[*mef'ûlû fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün*]
Nâz eyler ol güzel ne ķadar eylesem niyâz
Eyler niyâz belki göñül et biraz da nâz

Müjgân u ebruvânı ne ğam etse kaşd-ı cân
'Aşıķ eder mi tîr ile ħançerden ihtirâz

Derd-i derûnı 'arz edeyim kıl müsâ'ade
Yetmez mi etdiğîñ a gözüm nûru hırş u âz⁴

Hüsnî o serv-kâmeti gördükde vecd ile
Eyler derûn-ı sînedeki cânım ihtirâz

[*fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün*]¹

¹ Bu manzume Saadet, 1023'te "Hüseyin Hüsnî efendi birâderimiziñ iki ġazel-i âb-dârı" notuyla yayımlanmıştır.

² Bu manzume Saadet, 1023'te "naẓîre-i ġazel-i Nâbî" başlığıyla yayımlanmıştır.

³ Bu manzume Saadet, 1082'de yayımlanmıştır.

⁴ Bu beyitten sonra bir beyitlik boşluk bırakılmıştır.

Hâme-i rüşen-edâsı Hâşimiñ
Yazdı bir parlağ kitâb-ı müsteṭâb

Zühre etdi ser-fürû târîḫine
Verdi fer âfâka mihr-âsâ Şihâb (sene 1305)

¹ Bu manzume Saadet, 1161'de "Hüseyin Hâşim Beg Efendiniñ bu kerre pertev-bağş-ı âfâk intişâr olan (şihâb) 'unvânlı mecmû'a-i eş'ârına bâb-ı vâlâ-yı ser-'askerî levâzımât-u 'umûmiyye dâ'iresi ikinci şu'besi hûlefâsından şâir-i selâset-perver Hüseyin Hüsnî Efendiniñ söyledikleri târîḫ-i rengîndir" notuyla yayımlanmıştır.